

Liceu

Opera
Barcelona

La bohème

GIACOMO PUCCINI

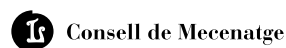
Amb el suport de:

Naturgy

Temporada 2020-2021

Fundació Gran Teatre del Liceu

Patronat de la Fundació del Gran Teatre del Liceu

President d'honor

Pere Aragonès García

President del patronat

Salvador Alemany Mas

Vicepresidenta primera

Nàtalia Garriga Ibáñez

Vicepresidenta segona

Andrea Gavela Llopis

Vicepresident tercer

Joan Subirats Humet

Vicepresidenta quarta

Núria Marín Martínez

Vocals representants de la Generalitat de Catalunya

Jordi Foz Dalmau, Irene Rigau Oliver, Rosa Tubau Llorià, Àngels Barbarà Fondevila

Vocals representants del Ministerio de Cultura y Deporte

Javier García Fernández, Amaya de Miguel Toral, Joan Francesc Marco Conchillo, Santiago de Torres Sanahuja

Vocals representants de l'Ajuntament de Barcelona

Marta Clari Padrós, Josep Maria Vallès Casadevall

Vocal representant de la Diputació de Barcelona

Joan Carles García Cañizares

Vocals representants de la Societat del Gran Teatre del Liceu

Javier Coll Olalla, Manuel Busquet Arrufat, Ignasi Borrrell Roca, Josep Maria Coronas Guinart, Àgueda Viñamata y de Urruela

Vocals representants del Consell de Mecenatge

Luis Herrero Borque, Elisa Durán Montolí, José Manuel Casas Aljama, Alfonso Rodés Vilà

Patrons d'honor

Josep Vilarasau Salat, Manuel Bertrand Vergès

Secretari no patró

Joaquim Badia Armengol

Director general

Valentí Oviedo Cornejo

Comissió Executiva de la Fundació del Gran Teatre del Liceu

President

Salvador Alemany Mas

Vocals representants de la Generalitat de Catalunya

Nàtalia Garriga Ibáñez, Jordi Foz Dalmau

Vocals representants del Ministerio de Cultura y Deporte

Amaya de Miguel Toral, Antonio Garde Herce

Vocals representants de l'Ajuntament de Barcelona

Joan Subirats Humet, Marta Clari Padrós

Vocal representant de la Diputació de Barcelona

Joan Carles García Cañizares

Vocals representants de la Societat del Gran Teatre del Liceu

Javier Coll Olalla, Manuel Busquet Arrufat

Vocals representants del Consell de Mecenatge

Luis Herrero Borque, Elisa Durán Montolí

Secretari

Joaquim Badia Armengol

Director general

Valentí Oviedo Cornejo

Liceu

Opera
Barcelona

Gràcies per
fer-ho possible

Patrocinadors Aniversari

FUNDACIÓN
MUTUA MADRILEÑA

idealista

Mecenes

bankinter.

Fundación BBVA

FUNDACION
ACS

Mitjans de comunicació

LA VANGUARDIA

el Periódico

EL PAÍS

EL PUNT AVUI+

3 CATALUNYA
RÀDIO

rtve
Catalunya

TimeOut
BARCELONA

SER2 CATALUNYA

SPAINMEDIA

ONDA
CERO

COPE
CATALUNYA

ABC

ara.cat

MAIN

RAC1

ÓA
ÓPERA
ACTUAL

theNBP
THE NEW BARCELONA POST

Patrocinadors

 Santander Fundación

 Agbar

SEAT
MO
URBAN MOBILITY

enagas

Damm
Fundació

FUNDACIÓ
PUIG

GRIFOLS

ZF
CONSORCI
barcelona
ZONA FRANCA

TRAM

Protectors

Benefactors

Carlos Abril
Muntsa Alcañiz
Salvador Alemany
Fernando Aleu
José Aljaro
Lidia Arcos
Josep Balcells
Elena Barraquer
Joaquim Barraquer
Rafel Barraquer
David Barroso
Núria Basi
Carmen Bastardas
Manuel Bertran
Manuel Bertrand
Agustí Bou
Josep M. Bové
Carmen Buqueras
Marc Busquets
Cucha Cabané
Jordi Calonge
Joan Camprubi
Montserrat Cardelús
Aurora Catà
Ramon Centelles
Guzmán Clavel

Sergio Corbera
Javier Cornejo
Rosa Cullell
Lluís de la Rosa
M. Dolors i Francesc
Francisco Egea
Fernando Encinar
Joan Esquirol
Patricia Estany
Marisa Falcó
Magda Ferrer-Dalmau
Albert Foraster
Mercedes Fuster
José Gabeiras
Jorge Gallardo
Pau Gasol
Francisco Gaudier
Anna Gener
Lluís M. Ginjaume
Ezequiel Giró
Enric Girona
M. Inmaculada Gómez
Andrea Gömöry
Casimiro Gracia
Jaume Graell
Quica Graells

Francisco A. Granero
Pere Grau
Calamanda Grifoll
Poppy Grijalbo
Francesca Guardiola
Maria Guasch
Bernardo Hernández
Pepita Izquierdo
Gabriel Jené
Mónica Lafuente
Sofia Lluch
Rodrigo López de Armentia
Ma. Teresa Machado
Waltraud Maczassek
Rocio Maestre
Ángel Martínez
Jaume Mercant
Josep Milian
Verónica Mimoun
José M. Mohedano
Juan Molina-Martell
Joan Molins
Josep Oliu
M. Carmen Pous
Marian Puig
Juan B. Renart

Francisco Reynés
Blanca Ripoll
Miquel Roca
Pedro Roca-Cusachs
Alfonso Rodés
Gonzalo Rodés
Josep Sabé
Francisco Salamero
Josep Ll. Sanfeliu
Maria Soldevila
Rafael Soldevila
Jordi Soler
Karen Swenson
Manuel Terrazo
August Torà
Ernestina Torelló
Josep Turró
Joan Uriach
Joaquim Uriach
Marta Uriach
Manuel Valderrama
Josep Viader
Josep Vilarasau
Maria Vilardell †
Salvador Viñas

Col·laboradors

accenture

Caixa d'Enginyers

Gràcies per fer-ho possible

Liceu

Opera Barcelona

Il·lusió

Comença enlluernant.

Desvetlla el cel desert d'un demà blau,
i als murs lluents de llàgrimes
que ens donen tanta impunitat,
preguntem: aquesta llum,
a quina glòria està destinada?

Es precipita somrient
fins al vell i la vella de l'asil,
fins al noi i la noia esgarrats
o amb una malaltia incurable
que, atrets per la derrota,
sense paisatges únics per descriure
i sense bitllets vàlids per a enlloc,
preparen grans viatges.

Decepcions, enveges, cors trencats,
escàndols i divorcis. Malentesos,
pobresa, malalties. I hi ha bojos
que no saben que viure és tot això.
Qui t'ha fet creure que has de ser feliç?

Estació de França, 1999

Joan Margarit

12

—

Fitxa tècnica

21

—

Amb el teló
abaixat

16

—

Orquestra

33

—

Sobre
la producció

13

—

Fitxa artística

29

—

La bohème

18

—

Cor

Víctor García
de Gomar

37

—

Argument
de l'obra

Apol·lònia I. Barceló
i Diego Galdón

14

—

Repartiment

43

—

Comentaris
musicals

46

La nit de *La bohème*. El bosc il·luminat

Jordi Camell

52

Els bohemis del mil·lenni

Mònica Pagès

59

Entrevista a Àlex Ollé

84

Playlist 1896

Víctor García de Gomar

69

La bohème al Liceu

Jaume Tribó

86

Biografies

76

Cronologia

Temporada 2020 / 21

El programa de mà de *La bohème* ha estat elaborat, en part, per estudiants universitaris gràcies als convenis de col·laboració existents entre el Gran Teatre del Liceu, la Universitat de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona.

Efectivament, aquest programa inclou una selecció dels millors treballs, fruit de la tasca feta a l'aula pels alumnes de l'assignatura *Música, gest i paraula* que imparteix el Dr. Jaume Radigales al màster *La música com a art interdisciplinari*, dirigit pel Dr. Josep Lluís i Falcó i la tasca feta pels alumnes de les assignatures *Història de l'Òpera* del grau de Musicologia i *La recerca musical a l'entorn urbà contemporani* del màster de Musicologia, *educació musical, i interpretació de la música antiga* que imparteix el Dr. Francesc Cortès.

Tornar a l'index

Canviem amb tu
per aconseguir
el món que tots
volem.

Naturgy

naturgy.cat

- **Produeix la teva pròpia energia amb les nostres plaques solars.**
- **Tarifes compromeses amb el medi ambient per a tots els nostres nous clients.**
- **Instal·lació de punt de recàrrega per al teu vehicle elèctric on tu triïs.**
- **Facilitats de pagament i assessorament energètic per al teu negoci.**
- **Venim en menys de 3h a la teva llar 24/7 per a reparacions urgents.**
- **Ajudem milers de famílies rehabilitant les seves llars i assessorant-les en eficiència energètica.**

La bohème

GIACOMO PUCCINI

Òpera en quatre quadres

Libret de Giuseppe Giacosa i Luigi Illica, basat en *Scènes de la vie de bohème* d'Henri Murger.

Funcions: 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 29 i 20 de juny, 1 i 2 de juliol del 2021

1 de febrer de 1896: estrena absoluta, al Teatro Regio de Torí
10 d'abril de 1898: estrena a Barcelona, al Gran Teatre del Liceu
8 de juliol de 2016: darrera representació al Liceu

Total de representacions al Liceu: 271

Juny 2021	Torn
14 19 h	A
15 19 h	PE
16 19 h	D
18 19 h	PB
19 19 h	C
20 17 h	PD
21 19 h	H
22 19 h	PC
25 19 h	E
26* 18 h	F
27 17 h	T
29 19 h	P (PA)
30 19 h	B

Juliol 2021	Torn
1 19 h	G
2 19 h	-

(*): Amb audiodescripció

Durada aproximada: 2h 25 min

Primera part: 40 min / **pausa:** 30 min / **segona part:** 60 min

Fitxa artística

Direcció musical

Giampaolo Bisanti

Cor del Gran Teatre del Liceu

Conxita Garcia, directora

Direcció d'escena

Alex Ollé

Orquestra Simfònica del Gran Teatre del Liceu

Direcció associada

Susana Gómez

Concertino

Kostadin Bogdanoski

Escenografia

Alfons Flores

Assistència a la direcció musical

Josep Gil

Vestuari

Lluc Castells

Assistents musicals

Pau Casan, Vanessa García, Jaume Tribó

Il·luminació

Urs Schönnenbaum

Cor de Cambra del Palau de la Música Catalana

Xavier Puig, director

Assistència a la direcció d'escena

Anna Crespo

VEUS - Cor Infantil Amics de la Unió

Josep Vila Jover, director

Assistència a l'escenografia

Sarah Bernardy

Assistència al vestuari

José Novoa

Producció

Teatro Regio Torino

Repartiment

Rodolfo

Atalla Ayan: 14, 16, 19, 21, 25, 27, 30
juny i 2 juliol

Giorgio Berrugi: 15, 18, 20, 22, 26, 29
juny i 1 juliol

Schaunard

Toni Marsol: 14, 16, 19, 21, 25, 27, 30
juny i 2 juliol

Josep Ramón Olivé: 15, 18, 20, 22, 26,
29 juny i 1 juliol

Benoît/Alcindoro

Roberto Accurso

Mimì

Anita Hartig: 14, 16, 19, 21, 25, 30 juny
i 2 juliol

Maria Teresa Leva: 15, 20, 26 i 29 juny

Adriana González: 18, 22, 27 juny i 1
juliol

Marcello

Roberto de Candia: 14, 16, 19, 21, 25,
27, 30 juny i 2 juliol

Damián del Castillo: 15, 18, 20, 22, 26,
29 juny i 1 juliol

Colline

Goderdzi Janelidze: 14, 16, 19, 21,
25, 27, 30 juny i 2 juliol

Federico De Michelis: 15, 18, 20,
22, 26, 29 juny i 1 juliol

Musetta

Valentina Nafornița: 14, 16, 19, 21,
25, 27, 30 juny i 2 juliol

Katerina Tretyakova: 15, 18, 20, 22,
26, 29 juny i 1 juliol

Amb el suport de:

Naturgy

“Els estudis van bé i tinc molta feina. El fred és el més sever de tots els anys que fa que soc aquí, i per això li vull demanar un favor que confio que li sembli pertinent. He d'estudiar, i, com vostè sap, estudio sobretot tard, fins ben avançada la nit, i com que tinc una habitació freda, freda, em caldria una mica de foc. No tinc diners, perquè, tal com vostè sap, els que m'envia són per cobrir el que és estrictament necessari. Per tant, necessito alguna cosa per comprar-me una d'aquelles estufes econòmiques de brasa que escalfen tant. La despesa de l'estufa no és gaire gran, però el que em preocupa és el carbó, que és molt car.”

Puccini

Carta de Puccini al seu oncle Nicolao Gerù (1882)

Orquestra Simfònica del Gran Teatre del Liceu

L'Orquestra Simfònica del Gran Teatre del Liceu és l'orquestra més antiga de l'Estat espanyol. Durant gairebé 170 anys d'història, l'Orquestra del Gran Teatre del Liceu ha estat dirigida per les més grans batutes, d'Arturo Toscanini a Erich Kleiber, d'Otto Klemperer a Hans Knappertsbusch, de Bruno Walter a Fritz Reiner, Richard Strauss, Alexander Glazunov, Ottorino Respighi, Pietro Mascagni, Igor Stravinsky, Manuel de Falla o Eduard Toldrà, fins a arribar als nostres dies amb Riccardo Muti o Kirill Petrenko.

Ha estat la protagonista de les estrenes del gran repertori operístic a la península ibèrica del barroc als nostres dies i al llarg de la seva història ha dedicat també una especial atenció a la creació lírica catalana. Va fer el seu debut el 1847 amb un concert simfònic dirigit per Marià Obiols, essent la primera òpera *Anna Bolena*, de Donizetti. Des de llavors ha actuat de forma continuada durant totes les temporades del Teatre. Internacionalment cal destacar el Concert per la Pau i els Drets Humans, organitzat per la Fundació Onuart, retransmès des de la seu de les Nacions Unides a Ginebra el passat 9 de desembre del 2017.

Després de la reconstrucció de 1999 han estat directors titulars Bertrand de Billy (1999-2004), Sebastian Weigle (2004-2008), Michael Boder (2008-2012) i, des de setembre del 2012, Josep Pons.

Intèrprets

Violí I

- Kostadin Bogdanoski
- ◆ Liviu Morna
- ▲ Olga Aleshinsky
- ▲ Aleksandar Krapovski
- Sergey Maiboroda
- Oleg Shport
- Raul Suárez
- Yana Tsanova
- Joan Andreu Bella
- Birgit Euler
- Renata Tanellari
- Paula Banciu

Violí II

- ▲ Rodica Monica Harda
- ◆ Liu Jing
- Mercè Brotons
- Andrea Ceruti
- Magdalena Kostrzewska
- Kalina Macuta
- Mijai Morna
- Alexandre Polonski
- Annick Puig

Viola

- ▲ Alejandro Garrido
- ◆ Albert Coronado
- Bettina Brandkamp
- Franck Tollini
- Marie Vanier
- Anna Aldomà
- Josep Bracero

Violoncel

- ▲ Òscar Alabau
- ◆ Guillaume Terrail
- ◆ Matthias Weinmann
- Esther Clara Braun
- Juan Manuel Stacey
- Andrea Amador

Contrabaix

- ▲ Joaquín Arrabal
- ◆ Sávio De La Corte
- Jorge Martínez

Flauta

- ▲ Albert Mora
- Laia Albinyana
- Anna Pujol

Oboè

- ▲ Barbara Stegemann
- Enric Pellicer
- ▲ Emili Pascual

Clarinet

- ▲ Dario Mariño
- Dolo Payá
- Luisa Lohmann

Fagot

- ▲ Bernardo Verde
- M. José Rielo

Trompa

- ▲ Carles Chordà S.
- Pablo Cadenas
- Carles Chordà E.
- Enrique Martínez

Trompeta

- ▲ Josep Anton Casado
- David Alcaraz
- Manuel Latorre

Trombó

- ▲ Juan González
- Emilio Almenar
- ▲ Luis Bellver

Cimbasso

- ▲ José Miguel Bernabeu

Timpani

- ▲ Artur Sala

Percussió

- ▲ Manuel Martínez
- David Merseguer
- Rosa Montañés
- Alba Rodríguez

Arpa

- Tiziana Tagliani

Banda en escena

Flauta

- ▲ Aleksandra Miletic
- ▲ Sandra Luisa Batista

Trompeta

- ▲ Francesc Colomina
- Javi Cantos

Percussió

- José Luis Carreres
- Miquel Vich

Cor del Gran Teatre del Liceu

El Cor del Gran Teatre del Liceu neix juntament amb el teatre el 1847 i protagonitza des d'aleshores les estrenes a l'estat espanyol de la pràctica totalitat del repertori operístic, del barroc als nostres dies. Al llarg d'aquests gairebé 170 anys, el Cor del GTL ha estat dirigit per les més grans batutes, d'Arturo Toscanini a Erich Kleiber, d'Otto Klemperer a Hans Knappertsbusch, de Bruno Walter a Fritz Reiner, Richard Strauss, Alexander Glazunov, Ottorino Respighi, Pietro Mascagni, Igor Stravinsky, Manuel de Falla o Eduard Toldrà, fins a arribar als nostres dies amb Riccardo Muti o Kirill Petrenko, i per els més grans directors d'escena.

El Cor del GTL s'ha caracteritzat històricament per una vocalitat molt adequada per a l'òpera italiana, consolidant un estil de cant de la mà del gran mestre italià Romano Gandolfi assistit pel mestre Vittorio Sicuri, que en fou el director titular al llarg d'onze anys i que creà una escola que ha tingut continuïtat amb José Luis Basso i actualment amb Conxita Garcia. També han estat directors titulars del Cor Peter Burian, Andrés Máspero i William Spaulding.

Intèrprets

Sopranos I

Margarida Buendia
María Genís
Oihane Gonzalez
Olatz Gorrotxategi
Carmen Jimenez
Glòria López
Raquel Lucena
Encarna Martínez
Raquel Momblant
Eun Kyung Park
Natalia Perelló
Mireia Dolç

Sopranos II

Mariel Fontes
Anna Farrés
Monica Luezas
Aina Martín
Helena Zaborowska

Mezzo-sopranos

Elisabeth Gillming
Gema Hernandez
Marta Polo
Olga Szabo
Guisela Zannerini

Contralts

Mariel Aguilar
Sandra Codina
Hortènsia Larrabeiti
Yordanka Leon
Elizabeth Maldonado
Ingrid Venter

Tenors I

Josep Mª Bosch
José Luis Casanova
Sung Min Kang
Xavier Martínez
Daniel Muñoz
Joan Prados
Llorenç Valero

Tenors II

Omar A. Jara
Graham Lister

Barítons

Xavier Comorera
Gabriel Diap
Ramon Grau
Lucas Groppo
Plamen Papazikov
Joan Josep Ramos
Miquel Rosales

Baixos

Miguel Ángel Currás
Dimitar Darlev
Ignasi Gomar
Ivo Mischev

Figurants

Majorette

Petra Riccardi

Abdoulaie Seck
Adrià Sanchez
Aina Tomas
Djibi Baye M'Ballo
Gemma Vilallonga
Júlia Pérez
Juli Bellot
Junior Osas
M. Mercè Rovira
Miquel Roca
Nouha Sambou
Samba Boiro

Cor de Cambra del Palau de la Musica

Sopranos

Anna Campmany
Anna Niebla
Mireia Tarragó
Míriam Garrig

Mezzo-sopranos

Elisenda Arquimbau
Toni Gubau
Mariona Llobera
Magda Pujol

Tenors II

Aniol Botines
Josep Camós
Carles Prat
Ignacio Guzman

Baixos

Daniel Morales
David Pastor
Esteve Gascón
German de la Riva

VEUS - Cor Infantil Amics de la Unió

Mercè Angelats Castella
Queralt Barniol Romaní
Anna Bellavista Castañé
Anna Bellavista Pardos
Bruna Bertrams Farrés
Anna Blanc Garriga
Cristina Blanc Garriga
Clara Busquets Dachs
Júlia Maria Carreño Martí
Aleix Chavarria Ginarré
Maria Clos Mateu
Gerard Colomé Boter
Oriol Colomer López
Gemma Comin Ventura
Lucía Cortés Ezquerria
Ivet Delgado López
Ernest Duarte Ribera
Pau Entrena De Miguel
Berta Farrés Campoy
Laia Flores Espinosa
Vinyet Forn's Valentí
Rita Gaig Colombo
Carla Gómez Molina
Victoria Ivanov Galbany
Joana Llach Girbau
Jan Llobet Amargant
Sandra López Paradís
Emma Maneja Izquierdo
Elna Maynou Gómez
Bruna Maynou Rodríguez
Gilda Mestre Ballús
Anna Ondé Soler
Lucia Pascua Garcia
Gerard Profitós Perpinyà
Jordi Riera Otzet
Anna Ruiz Domínguez
Anna Sala López
Júlia Salamero Baró
Mariona Salamero Baró
Berta Soler Pera
Laia Soler Pera
Martí Tous Baraldés
Pol Vila Brunés
Berta Vila Rodríguez
Kiani - Meron Vilar Casserras

AMB EL TELÓ ABAIXAT

Compositor

Nascut a Lucca (Toscana) i mort a Brussel·les, Giacomo Puccini (1858-1924) va ser el compositor més rellevant de la coneguda com a Giovane Scuola italiana, tot i ser més escaient el terme Verisme per referir-se a una generació integrada també per Mascagni, Leoncavallo, Giordano o Cilèa, entre d'altres.

Amatents a la recerca de l'expressivitat i de l'emoció per damunt de l'artifici o dels impulsos romàntics, els veristes van ocupar bona part de l'escena teatral italiana durant més de quaranta anys.

Procedent d'una família de músics, Puccini va obtenir èxits –i algun fracàs– dins i fora d'Itàlia, amb una fama que el va dur fins i tot a estrenar òperes als Estats Units. Autor de dotze òperes, va esdevenir el mestre del melodrama musical en partitures d'una qualitat i vigència inqüestionables, com ara *La bohème*, *Tosca*, *Madama Butterfly* o la pòstuma *Turandot*. Especialment procliu a la caracterització matisada de personatges femenins –protagonistes indiscutibles de les seves òperes–, Puccini va ser igualment un mestre en la «pintura» de contextos espacials i emocionals, gràcies a la seva imaginació en el terreny de la melodia i en la seva erudició en l'harmonia.

Bon amant de l'hedonisme i de la vida cosmopolita, el músic italià manté un justificat lloc d'honor en l'esdevenir de l'espectacle operístic del tombant de segle i és un dels noms indispensables de la història del gènere.

Assaïys de La bohème al Liceu

Libret i llibretista

Giuseppe Giacosa (1847-1906) i Luigi Illica (1857-1919) ja havien col·laborat amb Puccini al llibret de *Manon Lescaut*, però el de *La bohème* va ser el primer que van signar de manera única i exclusiva per al compositor. L'argument es basa en la novel·la *Escenes de la vida bohèmia* d'Henri Murger (1822-1861), publicada per entregues a *Le Corsaire* a partir del 1845 i que el 1849 seria adaptada al teatre per Théodor Barrière. El mateix relat inspiraria *La bohème* de Ruggero Leoncavallo (1897) i més endavant el musical *Rent* (1994). El rerefons literari, de ressonàncies naturalistes, reflecteix les alegries i les misèries del París artístic del Barri Llatí. Un ambient bohemí que Puccini va conèixer molt bé durant la seva etapa de formació a Milà.

Roberto de Candia

Estrena

La bohème pucciniana es va estrenar al Teatro Regio de Torí el dia 1 de febrer de 1896. Arturo Toscanini, amic de Puccini, va dirigir aquelles primeres funcions, amb la participació dels cantants Evan Gorga (Rodolfo), Cesira Ferrani (Mimi), Tieste Wilmant (Marcello) i Camilla Pasini (Musetta), entre d'altres. L'acollida va ser freda, però la popularitat de l'òpera va ser un fet arreu d'Itàlia i a l'estranger: el 1897 ja s'havia representat, a més del país d'origen (Nàpols, Bolonya, Milà, Roma, Venècia, Parma), a Alexandria, Lisboa, Buenos Aires, Berlín, Moscou, Manchester –en llengua anglesa–, Londres i Los Angeles.

Estrena al Liceu

L'òpera de Puccini va arribar al Liceu el 10 d'abril de 1898 i l'estrena va ser exitosa. Des d'aleshores ha estat un títol habitual al nostre Teatre (s'hi ha cantat més de 270 vegades), on ha estat protagonitzat per alguns dels millors intèrprets.

Tres dies després d'aquella primera funció al Liceu, Marc Jesús Bertran escrivia a *La Vanguardia* un paràgraf lapidari referint-se a *La bohème*: «[Puccini] Hizo una comedia lírica que entretiene, que es de éxito seguro, pero que pasará sin arraigar en el arte ni afianzará el nombre de su autor». És evident que s'equivocava.

**“La vida és tan horrible
que només es pot
suportar evitant-la.
I això es pot fer vivint
en el món de l’art.”**

Gustave Flaubert

Víctor Garcia de Gomar
Director artístic del Gran Teatre del Liceu

La bohème

“Una música escrita amb molta pressa i molt poc treball de selecció i de llimadura. Pot agradar, però difícilment commoure (...). El final de l'obra, tan intensament dramàtic, no em sembla tenir prou color ni estar vestit de les formes musicals adequades. *La bohème*, de la mateixa manera que no deixa una gran impressió en l'ànim dels oïdors, tampoc no deixarà una herència notable en la història del nostre teatre líric, i estaria bé que l'autor, considerant-la com un error momentani, continués en el seu bon camí [el de *Manon Lescaut*] i es convencés que aquest ha estat un lleuger desviament del camí de l'art.”

Així rebia la crítica de C. Bersezio a *La Stampa* l'estrena de *La bohème* al Teatro Regio de Torí l'any 1896. Quantes obres mestres hauran estat maltractades? Inefables errors en l'apreciació davant d'una modernitat encara difícil d'abraçar.

Després d'un ampli període dominat pel Romanticisme, amb Verdi a Itàlia com a gran protagonista i amb Berlioz, Gounod i Bizet a França, el realisme s'imposava al camp operístic amb *Cavalleria rusticana*, de Mascagni, l'any 1890. La nova tendència era

coneguda com a verisme: arguments naturalistes molt sovint contemporanis i una música volgudament descriptiva de fets i de sensacions de la vida quotidiana. Una història vulgar: la vida, que acabarà idealitzada, però amb una dosi de cruesa.

La bohème, sens dubte, és una de les òperes més populars de Puccini i de tot el repertori italià. És una “comèdia lírica” amb llibret de Giuseppe Giacosa i Luigi Illica (col·laboradors de Puccini en èxits tan importants com *Tosca* o *Madama Butterfly*), basat en les *Scènes de la vie de bohème*, publicades en forma de fulletó (1845-1848) per Henri Murger, i convertides, el 1849, pel mateix Murger, en obra teatral. Malgrat les reticències inicials de la crítica, l'obra entusiasma el públic i al cap de pocs anys es representava triomfalment a tot Europa i Amèrica (va arribar al Gran Teatre del Liceu el 10 d'abril del 1898).

Una música de gran lirisme i una harmonia refinada que cooperen per subratllar el sentimentalisme propi del melodrama on els somnis, les aventures, les alegries i les decepcions d'un grup de joves artistes al París del segle XIX tenen un tràgic final. Tant se

val quantes vegades haguem gaudit de l'obra, el talent de Puccini aconseguí que aquesta història d'amor ens comoguí com la primera vegada.

Rodolfo, el protagonista, jove poeta somiador, idealista, s'enamora de Mimì, pobra i bondadosa cosidora, víctima de la terrible malaltia del moment: la tuberculosi. Marcello, el pintor, més realista, en contrast, té una relació més franca i conflictiva amb Musetta, noia seductora i frívola, que mercadeja amb els seus encants. Completen el quadre dels bohemis el músic Schaunard i el filòsof Colline, tots ells sempre mancats de diners i sobrevivint dins una picaresca amarga. La despreocupació juvenil i l'impuls de qui valora més els béns espirituals que els materials són el marc on la manca d'intriga, més enllà dels enamoraments de Rodolfo i Mimì en un context de pobresa. Un conjunt d'escenes presidides per la fragilitat de la felicitat. L'ària final de Mimì, a la mansarda on ha tornat a morir, evoca l'amor i la felicitat d'un passat curt i irrecuperable: "Sono andati? Fingevo di dormire", en la qual el mateix Puccini afirmava haver plorat quan l'escrivia. Quin espectador s'escapa de plorar?

Parafrasejant Cio-Cio San (la geisha de *Madama Butterfly*), el teatre musical puccinià és el teatre *delle piccole cose*. Talment, aquesta òpera té quelcom de l'autobiografia del mateix Puccini. També ell, com els seus personatges Rodolfo i Marcello, havia patit privacions en els seus anys del Conser-

vatori (entre 1880-1883), on compartia una habitació amb un altre estudiant de música: Pietro Mascagni.

Al darrer acte, magistralment, Puccini fa un ús del silenci amb finalitats teatrals. Mimì morirà davant de nosaltres en silenci, després de pronunciar el seu darrer desig: "Dormiré...". Ella mor mentre Rodolfo està ocupat fent altres tasques domèstiques. Puccini fa callar l'orquestra de cop. Rodolfo aleshores se n'adona i, tot observant els seus amics, diu: "Che vuol dire quell'andare e venire, quel guardarmi così?". Uns pocs segons de silenci són capaços de crear un efecte de gran angoixa i alliberen una càrrega orquestral en fortíssimo: un dels finals més tràgics del gènere amb una gran economia de recursos.

Puccini pertany a la mateixa generació d'artistes que Ramon Casas i Santiago Rusiñol. Al Cercle del Liceu, lloc impressionant en el qual dormen tantes obres de Casas, podríem establir un paral·lelisme entre pintor i compositor: tots dos tenen una accentuada tendència al cosmopolitisme (tots dos van viatjar a Amèrica en més d'una ocasió) i eren molt aficionats a l'automobilisme, encara molt nou. Les seves experiències d'estudiants a Milà al Conservatori (de Puccini) i a París a Montmartre (de Casas) quedarien idealitzades per sempre en obres com *La bohème* i la sèrie de pintures del "Moulin de la Galette".

Al Liceu aterra la producció escènica d'Àlex Ollé, encarregada pel Teatro

Regio de Torí l'any 2016 per celebrar el cent-vintè de la creació de l'òpera. En la seva interessant actualització dramàtica situa l'acció en un barri popular (*banlieue*) del París de l'actualitat. Els bohemis (uns joves mil·lenistes) dissimulen la misèria sota una certa bellesa tot vivint la fama amb un punt d'ironia. La ciutat entesa com un espai de supervivència: el *Quartier Latin* de fa més de cent anys evoluciona fins a la inassequible ciutat massificada actual. Barris d'avui on personatges marginals i treballadors explotats conviuen amb artistes d'última generació; una autèntica amalgama de cultures i procedències, i molta diversitat.

Aquesta *Bohème* torna a l'essència de Puccini i es revela com un himne a la joventut perduda. Cada espectador sentirà la vitalitat alegre i despreocupada, i la conscienciació inevitable de la maduresa. En paraules de Marcello (al final de l'acte II): "Gioventù mia, tu non sei morta, né di te morto è il sovenir! Se tu battessi alla mia porta, t'andrebbe il mio core ad aprir!"

Goderdzi Janelidze, Roberto de Candia, Atalla Ayan i Toni Marsol

SOBRE LA PRODUCCIÓ

La bohèmia: un fenomen del segle XIX

Quan Giacomo Puccini va estrenar *La bohème* al Teatro Regio de Torí (1896), ja feia gairebé cinquanta anys que Henri Murger havia publicat per entregues “Scènes de la vie bohème” a la revista literària *Le Corsaire* (que van aparèixer entre el 1845 i el 1849). Així doncs, l'òpera recull el record ja antic (absolutament entranyable) d'aquells artistes pobres que poblaven el barri llatí de París durant la dècada de 1840 i que, per si mateixos, van esdevenir tot un fenomen sociològic i literari. El quadre costumista de Puccini pot semblar inofensiu, però cal gratar una mica la superfície del fenomen per detectar-hi un moviment social de molta més envergadura.

Per entendre'l, hem d'emmarcar el sorgiment de la bohèmia en el context de la Revolució Francesa (1789) i del sagnant final de l'*Ancien Régime*, que va suposar (de manera indirecta, però amb conseqüències importantíssimes per al futur esdevenir de l'art) un abrupte alliberament de l'artista davant la noblesa, que, de cop i volta, va abandonar tot tipus de mecenatge. Des d'aleshores, l'artista sense amo participaria alegrement en totes les revolucions burgeses que es van anar produint de manera regular (1820, 1830, 1848...) i que es van anar estenent per tot Europa. És aquell ambient de revolta permanent i de lli-

bertat (gairebé llibertinatge) el que va contribuir al sorgiment d'aquella subclasse d'artistes denominats *bohemis*. L'elenc d'artistes políticament revolucionaris no s'acaba mai, i el seu ideari polític radical marcarà les línies mestres de l'art del segle xx.

La bohèmia en el segle XXI

Han passat més de cent anys des que es va estrenar l'òpera de Puccini, i el món actual té ben poc a veure amb el París romàntic del segle XIX. Les ciutats, especialment les grans metròpolis del segle XXI, s'han convertit, en tot aquest temps, en entitats inabastables en les quals el mateix món de la bohèmia, ara entès com a moviment artístic encarnat pels més joves, es dilueix en el submón sociològic de les perifèries, freqüentment degradades i, gairebé sempre, habitades per tota la diversitat cultural del fenomen contemporani de l'emigració intercontinental.

L'única cosa que roman intacta és la joventut, l'ansia de viure, la vocació artística, els somnis de glòria, el desig imperatiu de la felicitat immediata, l'atracció de l'amor com a efusió simultània de la carn i de l'esperit, l'alegria irresponsable dels qui, essent joves, no els fa cap por el futur que apareix carregat de responsabilitats percebudes com a imposicions inacceptables d'una societat caduca. I és en la negació d'aquesta societat caduca on es man-

té viu el missatge polític revolucionari que encara avui associem a l'art. D'alguna manera batega el mateix esperit de rebel·lia romàntica, fins i tot tenint en compte que el món del segle XXI s'ha massificat, que ha arrossegat l'individu imposant-li l'anonimat dels grans blocs d'habitatges.

Una posada en escena contemporània

És en aquesta ciutat inabastable —en algun barri massificat— on nosaltres situem *La bohème*. Un indret en el qual les escenes bohèmies d'Henri Murger tornin a tenir, avui dia, sentit. Un indret en el qual puguin conviure artistes d'última generació, procedents de qualsevol lloc del planeta, al costat de personatges marginals, treballadors al límit de la pobresa i la sobreexplotació, dones joves disposades a sobreviure en la megalòpolis a qualsevol preu. És a dir, una població interclassista, multiracial, multicultural. Un indret, en definitiva, en el qual no sigui impossible trobar de manera versemblant els mateixos personatges que apareixen a l'òpera de Puccini.

En aquest context, el que possiblement commou més de *La bohème* és la història mateixa dels seus personatges, embolcallats en una felicitat fràgil amenaçada per la fugacitat del temps, la precarietat de la vida, el fred, la gana, les malalties, tan reals avui com en el segle XIX. La bohèmia, abans i ara, és,

en el fons, la misèria dissimulada amb certa bellesa, la gana suportada amb cert humorisme.

Però si l'òpera de Puccini connecta realment amb el públic de tots els temps potser és perquè *La bohème* és, per sobre de totes les consideracions, un cant a la joventut perduda. La de qualsevol espectador acomodat que hagi deixat enrere el temps de les il·lusions, de l'amor, de les aspiracions de glòria; el temps en el qual la pobresa es viu amb un sentiment d'aventura. La de qualsevol espectador acomodat que, finalment, s'ha deixat endur per la sensatesa de l'home i la dona responsables de camí a l'edat madura. Els records enyorats d'una joventut apassionada que forma part del passat i que ja no tornarà.

El que viuen els personatges de *La bohème* és, en realitat, el trànsit cap a la maduresa. Entre l'alegre vitalitat de la presentació dels personatges i la consciència de la inevitable maduresa només hi trobem l'instant tràgic de la mort de Mimì. Amb Mimì s'esvaeix la il·lusió d'aquest món fet de somnis de futur. Mimì imposa el present, la necessitat d'enfrontar-se a la realitat. És el dolor, la crueltat, la despietada imposició de la realitat allò que fa percebre de manera absolutament clara que el temps de la bohèmia s'ha acabat i que comença un temps nou que potser tan sols és un compte enrere cap a la dissolució definitiva en l'oblit.

**“Quan no tens res,
no tens res a perdre.”**

Bob Dylan

Argument de l'obra

La bohème

Anita Hartig i Roberto de Candia

Acte I

Un àtic de París, a la vigília de Nadal. Marcello, un pintor, acaba la seva última obra, *Il passaggio del Mar Rosso*. L'artista deixa de pintar i s'apropa a parlar amb el seu company Rodolfo, mort de fred.¹ No tenen diners i per encendre la xemeneia han de cremar els seus escrits. Just quan comencen a cremar una de les obres, apareix el tercer company, el filòsof Colline. S'apropa a correu-cuita al caliu del foc. Un cop cremada tota l'obra del poeta, apareixen dos vaillets amb llenya, menjar, beguda i cigarets. Els tres amics corren emocionats a arreplegar-ho tot mentre arriba un altre company, el músic Schaunard, que anuncia que és gràcies a què ha aconseguit una feina, fet que els engresca a tots.²

L'alegria no dura. Arriba Benoît, el propietari de l'àtic, i els reclama el lloguer. Per evitar pagar l'enreden fent-lo beure fins que els confessa una petita infidelitat. Els artistes, fingint estar escandalitzats, el fan fora.³ Per celebrar-ho decideixen anar al cafè Momus.⁴ En Rodolfo s'ha de quedar per acabar un article pendent.

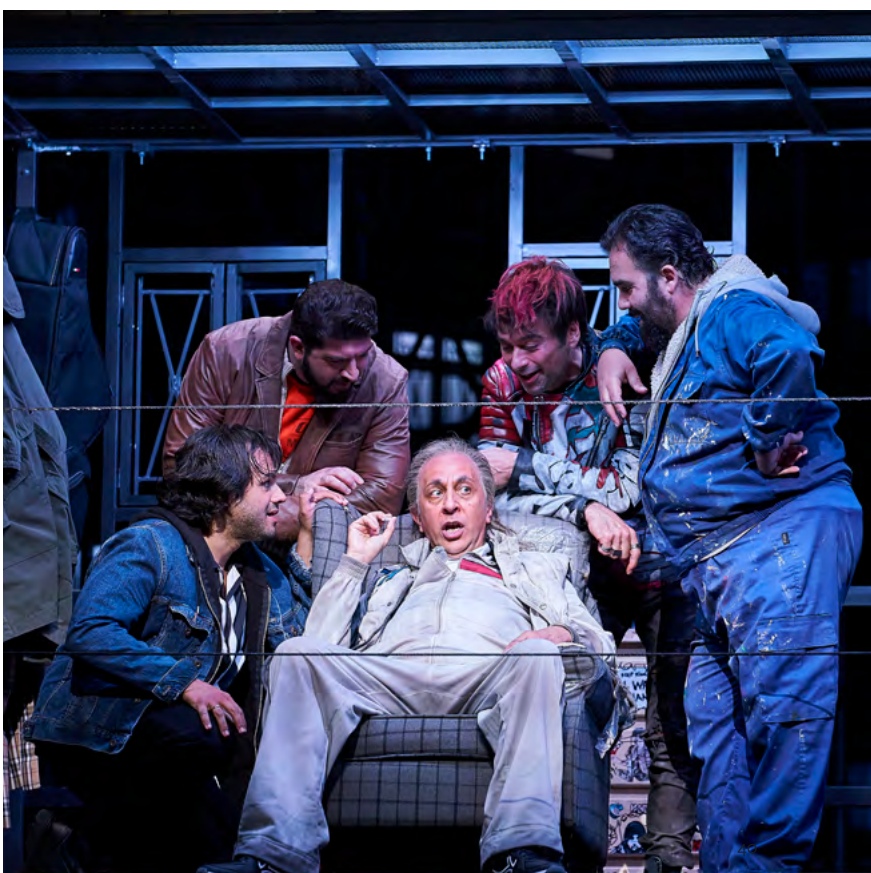
Quan el poeta intenta escriure,⁵ una veïna truca a la porta demanant foc per encendre una espelma; és Mimì. De seguida s'agraden l'un a l'altre. Abans de marxar Mimì s'adona que ha perdut la clau de casa. Rodolfo la veu, però l'amaga perquè Mimì no marxi.⁶ S'inicia un moment emotiu: Rodolfo li explica qui és i a què es dedica. Mimì li respon fent el mateix. És llavors quan sentim els amics que els criden des del carrer. Rodolfo els demana que se'n vagin. Possèit de passió, declara a Mimì el seu amor, ella el correspon.⁷ Els dos marxen cap al cafè cridats pels amics.

Acte II

Som al Barri Llatí enmig del mercat de Nadal, turbulent i animat.⁸ Schaunard compra una trompa i una pipa, Marcello flirteja amb dones i Rodolfo li compra una còfia a Mimì. Rodolfo, gelós, li retreu que coquetegi amb altres.

Arriben al cafè. Passa Parpignol, un venedor de joguines ambulant envoltat de quitxalla. Al cap d'una estona, entra la cantant Musetta, que havia estat amant de Marcello, acompanyada d'un vell ric. Musetta vol recuperar Marcello. Inicia un vals provocador per cridar l'atenció.⁹ Quan acaba, allunya el vell enviant-lo a comprar sabates i aprofita per reconquistar Marcello. Es reconcilien i tots plegats ho celebren.¹⁰ Musetta fa carregar el compte al vell quan torna, descol·locat en veure l'escena. La colla bohèmia fuig enmig del brogit d'una marxa militar.

Atilla Ayan, Goderdzi Janelidze, Toni Marsol, Roberto Accurso (asseguit), i Roberto de Candia

Acte III

L'acte té lloc a la Barrera d'Enfer.¹¹ Fa molt de fred. Mimì busca Marcello, que ara viu a una taverna.¹² Rodolfo és dins, però ella no el vol veure: la seva relació s'esguerra. Li explica que ell està dominat per la gelosia. Marcello li aconsella que se separin.

Mimì té atacs de tos. Marxa perquè Rodolfo no la vegi quan surt de la taverna, però es queda amagada escoltant la conversa entre els dos amics. Rodolfo manifesta que ha decidit deixar Mimì pel temor de perdre-la: cada dia està més malalta, té tuberculosi. Mimì torna a tossir. Rodolfo la descobreix.

Marcello sent riure Musetta, que flirteja dins la taverna. Deixa sols Mimì i Rodolfo.¹³ Mimì i Rodolfo parlen de la fi de la seva relació i s'acomiaden, però no volen passar sols el que queda d'hivern. Marcello i Musetta discuteixen acaloradament: ell és possessiu, no accepta la promiscuïtat d'ella.¹⁴ Musetta marxa, però Rodolfo i Mimì rectifiquen i acorden seguir junts fins a la primavera.¹⁵

Acte IV

Un dia de primavera, a les golfes on viuen Rodolfo i Marcello.¹⁶ El poeta diu a Marcello que veié Musetta, i l'altre Mimì. No poden concentrar-se: pensen en les seves estimades. Rodolfo troba la còfia de Mimì, Marcello no pot evitar veure Musetta en el quadre que pinta.

Schaunard i Colline arriben amb pa i una arengada: continuen en la indigència. Els quatre fingeixen un banquet i ballen.¹⁷ Musetta entra angoixada i interromp l'ambient jocós: ha trobat Mimì dèbil i sola al carrer, està pujant les escales. El músic i el filòsof li preparen un llit, Musetta li dona una mica d'aigua. Rodolfo la convenç perquè s'estiri.¹⁸

**Consulteu
l'argument
en format de
lectura fàcil**

Mimì mostra serenor, però els altres noten que s'acosta la seva mort: tremola. Tots envolten Mimì al llit. Ella parla a Marcello de la bondat de Musetta. Rodolfo es queda amb Mimì. Musetta surt a vendre les seves arracades amb el pintor per aconseguir un maniguet per escalfar-li les mans. Colline vendrà el seu abric¹⁹ i marxa amb Schaunard per deixar sols els enamorats.

Rodolfo li ensenya la còfia, rememoren la nit que es van conèixer. Ella té espasmes. Schaunard entra quan sent el neguit de Rodolfo; Mimì els intenta tranquil·litzar.²⁰ Marcello i Musetta tornen amb un maniguet i la medicina; han avisat el metge i preparen la medicació.

Rodolfo abriga les mans de Mimì amb el maniguet.²¹ Mimì mor. El compositor se n'adona, però el poeta, aliè, segueix acaronent-la. Arriba Colline amb els diners de l'abric. Musetta s'hi acosta amb la medicina. Rodolfo observa l'expressió desconsolada dels companys i s'adona que Mimì ha mort. Se'n va al costat del llit i la sacseja plo- rant desesperat. Musetta s'hi acosta, tots estan desolats.

Apol·lònia I. Barceló i Diego Galdón

Comentaris musicals

- 1 Rodolfo canta la frase que l'identifica: “Nei cieli bigi”.
- 2 Puccini descriu el món bohemi amb mètriques ternàries, tot connotant vivacitat a ritme de balls. Així diferencia els episodis més lírics de Rodolfo i Mimì, escrits en compàs binari. Als quatre amics bohemis se'ls associarà un motiu constituït per terceres, amb ritmes marcats que aporten un caràcter desimbolt, desenfadat.
- 3 La música amable i banal que acompanya el llogater contrasta amb l'exageració d'acords dissonants quan els bohemis enreden l'amo de la casa, i acaben en una *stretta* còmica, excessiva.
- 4 Al llibret se citava el que havia estat un cafè popular on es reunia la bohèmia parisenca: des de Charles Baudelaire fins a Chateaubriand o el mateix Henri Murger, autor de les *Scènes de la vie de bohème*. La música avança el que serà el brogit de l'Acte II.
- 5 Abans que aparegui Mimì, l'orquestra anticipa el motiu de la protagonista amb un acord de Re M sobre un pedal de la. L'ambient sonor canvia radicalment, senzill, quasi banal. El motiu tornarà a sonar quan Mimì es presenta a Rodolfo. Després, quan Mimì es mareja, l'orquestra tocarà el motiu lligat a la seva malaltia.
- 6 Rodolfo canta l'ària “Che gelida manina”, que adquirirà un to més greu a mesura que avança l'obra. L'enginyosa i delicada orquestració denota l'afecció dels enamorats, així com el fred de l'estança.
- 7 Aquest famós passatge, quasi màgic amb els temes dels dos amants, encavalca moments delicats com “Mi chiamano Mimì”. L'acte es difumina amb un record de “Che gelida manina”, després d'un gran moment culminant a “O soave fanciulla”.
- 8 Una fanfara de trompetes en terceres i quintes paral·leles és el motiu del brogit al Barri Llatí. Destaca l'afegit d'un cor de nens i el passatge de Parnol: moments contrastats.

Comentaris musicals

- 9 El Vals de Musetta es caracteritza per un ritme contornejat, frívol, d'interval·ls provocadors a “Quando me'n vo' soletta”. Altrament, el tema d'amor entre Marcello i Musetta tindrà el mateix ritme.
- 10 Quan Musetta es desfà d'Alcindoro, en un genial creuament de temes, l'orquestra ens arrossega a un triple forte, el punt culminant de l'escena: Marcello i Musetta tornen a estar junts.
- 11 És una porta de París on cobraven impostos, citada per Victor Hugo a *Les misérables*. L'orquestra descriu l'ambient gèlid i desolat.
- 12 Sentim reminiscències del Vals de Musetta i del motiu de Mimì quan ella arriba. Anirà apareixent en diverses ocasions, com un record dels malentesos entre els amants.
- 13 En una escena dels adéus, que s'inicia en duo, Mimì apunta a la ruptura: “D'onde lieta uscì”, moment clau de l'acte. L'acompanyen els motius de Mimì i del Barri Llatí, com a símbol de la còfia.
- 14 Predominen els duets en aquest acte, entre Rodolfo i l'amic, Rodolfo i Mimì, i l'escena de gelosia de Marcello i Musetta. Puccini contrasta els personatges al quartet final: Rodolfo i Mimì són lírics, amb cant mantingut; els altres mostren agitació, propers al *parlato*. Al final s'uniran totes les veus.
- 15 Acaba com un cercle sonor, tallant, recorda l'inici de l'acte.
- 16 Reapareixen els motius anteriors, amb un inici semblant a l'Acte I. Puccini els anirà variant una mica, abreujant-los, com al motiu “bohemi” inicial. L'ambient mig de comèdia, dinàmic, contrastarà amb el desolador desenllaç final.
- 17 S'escolten ritmes dels balls que citen, com un ritme de fandango.

Comentaris musicals

- 18 La variació de l'harmonia del motiu de Mimì es mou sobre setenes disminuïdes i novenes de sensible, més dramàtiques. Un breu forte orquestral agombola el retrobament dels amants.
- 19 La breu ària de Colline “Vecchia zimarra” és un punt clau: dona protagonisme al personatge, trenca amb les reminiscències constants del passat oferint material nou. Els acords que hi posen fi anticipen la mort de Mimì: sonaran, amb tocs fúnebres, al final de l'òpera.
- 20 L'ària “Sono andati?”, de trets simples, condueix en descens cap a la fi, entretallada.
- 21 El record a “Che gelida manina”, de Rodolfo, serà l'últim que canti Mimì, amb la fredor de les seves mans protegides pel maniguet. El final, d'un punyent patetisme temàtic, esvaeix el *tutta forza* orquestral.

La nit de *La bohème.* El bosc il·luminat

Jordi Camell

Músic, pianista i professor a l'ESMUC

La bohème passa de nit. I aquesta nit té molts colors. La gamma va des del blanc de la innocència al negre de la mort passant per tots els colors de l'arc de Sant Martí que ens indiquen la misèria i la festa, i també l'amor i la malaltia. La pel·lícula d'Aki Kaurismäki (*La vie de bohème*, 1992), basada igualment que l'òpera de Giacomo Puccini en la novel·la *Scènes de la vie bohème* (Henri Murger, 1848), està gravada en blanc i negre i se situa en un barri degradat del París dels anys seixanta del segle passat. L'òpera igualment podria ser vista en blanc i negre. Però l'òpera també és música i aquesta té moltes tonalitats. Puccini, en una conversa amb Arthur M. Abell (recollida en el llibre *Música i inspiració*, 2020), diu que a Torre del Lago, on escriví *La bohème*, treballava de les onze de la nit a les dues de la matinada. Si es vol, el fons estètic de *La bohème* és la foscor de la nit, però arriba als nostres ulls filtrada per les emocions dels personatges; els colors de la música que els dibuixen es manifesten en tota l'esplendor.

Assaigs de *La bohème* al Liceu

Hi ha moltes nits a *La bohème*. Existeix la nit disbauxada del segon acte, jove, alegre, que fa bullir els sentits. La nit que és filla de la revolució industrial. El gas i l'enllumenat públic arriben als carrers de París, la nit s'il·lumina, la vida és el noctambulisme i la no-vida comença quan el sol s'aixeca. París al segle XIX és la ciutat del plaer i també de la decadència; i si es vol, la ciutat del plaer per la decadència, tant pels artistes com per la burgesia que es mou còmodament sabedora que a l'altra banda del tauler social trobarà aquella colla de bohemis simpàtics i entremaliats als quals els és molt fàcil domesticar la pobresa. Els rols estan definits i la nit bohèmia és de tothom: dels que es dediquen a l'art per evitar la vida i dels que viuen la vida per arribar a l'art. Dels que lluiten per sobreviure i dels que escullen viure. Viure és una opció a la nit de París. A

l'altra cara de la moneda trobem la nit del romanticisme, l'*In der Nacht* de Schumann, els *Hymnen an die Nacht* de Novalis. És en aquesta nit on els (pre)enamorats de *La bohème* es coneixen al primer acte, quan l'espelma degudament apagada per un cop d'aire pertinent els deixa en la negror i simulen cercar la llum per trobar la *clau* que els ha d'obrir la porta a l'amor, és a dir, ara sí, a la llum. O en el tercer acte quan es retroben en la *barrière d'Enfer* i allà poden superar l'encongiment que els produeix la llum del dia i s'apropen a la sinceritat i a la bellesa que idealitza la vida. En la nit s'esdevé el trànsit elevat, l'exploració del cos i dels misteris més íntims; la llum blava, calenta, recollidora en la foscor dels objectes que irradien claror; el llit desert del castell abandonat. Poca broma amb la nit.

**«En la nit s'esdevé el trànsit elevat,
l'exploració del cos i dels misteris
més íntims; la llum blava, calenta,
recollidora en la foscor dels objectes que
irradien claror; el llit desert del castell
abandonat. Poca broma amb la nit.»**

La nit de l'ànima duu a la mort. El verisme ens vol mostrar la realitat tal com és, però l'òpera té la màgia d'ensenyar allò real amb la irrealitat. Ningú no canta quan agonitza i malgrat això *sentim* que Mimì realment mor tot cantant. L'atmosfera que es respira al final de l'òpera està envoltada per aquest alè. Mimì no mor d'amor, mor de malaltia, és creïble. I és molt *real* que, quan Rodolfo se n'assabenta el darrer, «Che vuol diré quell'andare e venire», Puccini el faci parlar i no cantar. En el llibre d'Abell ens diu, «volia que la mort de Mimì toqués el cor, però que no hi hagués gaire dramatismen en l'orquestra [...] vaig decidir que els acords sostinguts durant una estona prepararien millor l'espectador per al plany corprenedor de Rodolfo». L'expressivitat sorgeix del reflex de la realitat i a través d'ella els arguments esdevenen creïbles i quotidians. Puccini va demanar als llibretistes que escenifiquessin *exactament* el seu pobre habitatge de bohemí quan estudiava a Milà i explica el seu contra-

sentit en crear per a *La bohème* una música tan bella per a temes tan sòrdids: golfes fredes i desolades, tristor de les teulades i les xemeneies, brutícia... Consta que els italians tenen una capacitat d'expressar infinita tristesa emprant tonalitats majors (només el darrer acte no acaba en major) i que s'estimen més la melodia, per contrast amb Wagner, per tractar situacions tràgiques. Amb una bellíssima música, Puccini busca emocions fortes, i les troba. Conscient dels ideals de la bellesa romàntica i alhora de la realitat dolorosa i tràgica que pica a la porta, ens manté en alerta: és un romàntic de la veritat. Els personatges són innocents i despreocupats en un inici, i la passió sempre està controlada, però la mort de Mimì els fa veure que la vida no és tan meravellosa. Es fan grans i la nit apareix en la seva realitat vital. *La bohème* és un camí cap a una possible realitat i a la vegada *La bohème*, com a òpera, és una realitat.

La música de *La bohème* és plena d'atmosferes i colors; foscos i lluminosos, definits i difuminats. Hi ha traces d'impressionisme musical i naturalisme romàntic. Puccini recull l'herència harmònica i melòdica de Verdi i el leitmotiv de Wagner. La seva música no és atonal, sí politonal, i les seves modulacions sovint són cromàtiques a la manera de Richard Strauss. Fins i tot, en el *totum revolutum* del segon acte (la multitudinària explosió corporal al Quartier Latin) hi reconeixem, per exemple, el *Petroushka* de Stravinsky. Batibull que resol amb mestria melòdica i, sobretot, rítmica. Però per damunt de tot Puccini posseeix un potencial melòdic enorme, infinit, que sembla lliure i espontani i que està sostingut en una declamació lírica i flexible. S'allunya del *bel canto* i els seus personatges canten allò, no florit *perquè sí*, sinó allò que senten de veritat. Els números musicals no són tancats (no hi ha interrupcions del so), però a la vegada ho són, malgrat que gairebé mai la tònica no troba el seu repòs i tranquil·litat. Aquest *trencament-no-trencat* és tan subtil que fa la sensació d'una improvisació contínua del discurs. Això és pels motius cíclics que utilitza, però sobretot pel treball incommensurable del text que fa amb la música. Com si Puccini primer hagués posat

Atalia Ayan i Anita Hartig

vocals als girs de les melodies que escrivia i la feina dels llibretistes, Illica i Giacosa, hagués consistit a completar amb consonants aquestes vocals, tot creant les paraules que s'adequaven al text del llibret. És a dir, el llibret anava creixent en paral·lel (o a *posteriori*) amb la música. Una adaptació d'orfebreria de la novel·la (que no tenia la continuïtat necessària) cap al llibret; aquest havia de ser cantat i els diàlegs havien de ser curts i clars per donar sentit a la música. La funció fàtica, en la qual es diuen coses que no alteren per res el discurs de l'altre, és a dir, allò que es diu és no dir res, no existeix en *La bohème*. Crearen un llibret rodó: quatre actes de durada similar, més aviat còmics els dos primers, més tràgics els dos últims, comencen i acaben a la mateixa cambra. Simetria total. I tots quatre passen de nit.

Friedrich Nietzsche a *Aurora (nit i música)* (1881) diu que la música és l'art de la nit i la penombra, ja que l'únic sentit que ens pot ajudar de nit en els boscos i en les coves fosques és l'oïda; caminem a les palpentes i ens guiem per ella. L'oïda ens permet anar al nostre interior, al nostre pensament. Pensar és entrar en un bosc frondós. George Steiner, a *Deu raons (possibles) de la tristesa del pensament* (2006), esmenta que «el pensament només és immediat a si mateix. No fa que passi res *directament* fora de si mateix. Però la física quàntica afirma que l'acte d'observar altera allò observat. Pensar porta conseqüències incalculables però no es pot demostrar que sigui directament casual, la majoria dels gestos els fem per instint o per reflexos adquirits». En la teatralitat musical de *La bohème*, aquests gestos instintius ens sorprenen contínuament. La genialitat de Puccini fa que una successió de *kairós* musicals l'envaeixi. La suspensió de la veu en un agut és aquell moment oportú, no cronològic ni seqüencial, on el temps s'atura enmig del discurs, on la nit es fa lluminosa. Les frases de la música ens lliuren la *fisicitat* dels moviments i el discurs musical no s'inscriu en les imatges, sinó que aquestes s'inscriuen en ell. La música no acompanya el moviment escenogràfic, la música és el moviment. Aquesta és la teatralitat musical de Puccini.

El bosc frondós a la nit és l'origen de tot l'imaginari romàntic on hem enterrat la llum del pensament i la raó il·lustrada. El bosc feréstec dels amors impossibles i les pors possibles. A *La bohème* no tenim un bosc, però sí una gran ciutat que dorm de dia i viu de nit. Una ciutat on Chopin va escriure molts dels seus meravellosos Nocturns. El París de *La bohème* és la cova fosca de Nietzsche o el bosc de *Tristan und Isolde* que han descobert el fanal de llum. *La bohème* passa en un lluminós París de nit. En un bosc il·luminat.

Anitta Hartig i Atalla Ayan

Goderdzi Janelidze, Toni Marsol, Roberto Accurso (assegut),
Atalla Ayan i Roberto de Candia

Els bohemis del mil·lenni

Mònica Pagès i Santacana

Periodista musical

El moviment del Romanticisme, amb l'estrèpit de la tempesta (*Sturm*) i del llamp (*Drang*) amb què va espetegar la seva revolució estètica, va suposar, probablement, la primera vegada que es posava el focus de la creació en l'etapa de la joventut. Ja no era una qüestió d'ofici, de mestres i d'aprenents, de jerarquies socials, d'artistes al servei de la noblesa, sinó que l'aparició del geni artístic es produïa, paradoxalment, en una primera onada de democratització de l'art. "Jo miro cap a mi mateix i hi trobo un món", afirmava el jove Werther, el personatge de la novel·la de Johann Wolfgang von Goethe que va marcar tota la generació de la Revolució Francesa, la que reivindicava la llibertat de l'individu per sobre de la societat. Aquest personatge esdevindria un arquetip de l'artista modern, del poeta maleït, del jove que creu cegament en l'amor fins a posar-lo a prova amb la pròpia mort en ple esclat de la vida. Des de llavors, la joventut té un valor associat a l'idealisme i a la revolta que ha perdurat fins als nostres dies.

A mitjans del segle XIX, l'escriptor francès Henri Murger va voler descriure la seva joventut a París amb la novel·la *Scènes de la vie de jeunesse* (*Escenes de la vida de joventut*), publicada primer com un fulletó al diari *Le Corsaire* entre el 1845 i el 1849, i en un sol volum el 1851 que, anys més tard, Giacomo Puccini convertiria en una òpera amb llibret de Luigi Illica i Giuseppe Giacosa. Murger volia explicar com és la vida dedicada al conreu de les arts, deslligada de convencions, desordenada, inestable, sempre arriscada. I, per fer-ho, es va inspirar en persones que va tractar en la seva joventut dissipada, com Charles Baudelaire, Gustave Courbet o Théophile Gautier. Fins i tot Richard Wagner va deixar constància a les seves memòries de la misèria que va passar a París entre el 1839 i el 1842. De fet, el mateix Puccini es va reconèixer en aquesta novel·la com un dels seus personatges pels anys d'estudiant al Conservatori de Milà, entre el 1880 i el 1883.

Aquesta misèria artística que Murger descriu amb lirisme tenia sovint conseqüències molt greus per a la salut, per aquest motiu es definia irònicament com "un poeta de l'escola física", la malaltia que acaba matant Mimí. Murger va associar la precarietat i el tarannà d'aquest col·lectiu de joves amb l'estil de vida nòmada de la comunitat gitana, d'on pren el terme *bohemi*, qualificatiu que va quallar en l'imaginari europeu burges com un sinònim d'artista. És sorprenent que aquest estereotip hagi arrelat tan profundament al nostre vocabulari, encara que els costums socials hagin evolucionat cap a un model més tolerant. La paraula bohemi connota exclusió social, marginalitat, i s'ha anat transmetent amb una nova embranzida en posteriors moviments juvenils: en les avantguardes de principis del segle XX, amb tots els seus "ismes" iconoclastes, en la revolta estudiantil del Maig del 68 i en els moviments que se'n van derivar des dels *hippies* fins a la contracultura punk.

La nostra història contemporània s'ha anat teixint amb aquesta concepció de la joventut entesa com un trencament amb la generació precedent. Encara als nostres dies, podem trobar diverses manifestacions d'aquest model de la “bohèmia” associada a la creativitat, a les professions artístiques que volen obrir-se camí de manera contestatària, heterodoxa, podríem dir “antisistema”. La utopia social de les comunes als anys setanta i actualment la reacció anarquista dels okupes provenen d'un mateix sentiment que lluita contra el sotmetiment d'una classe mitjana al capitalisme, l'alienació d'una feina abocada al consum compensatori d'un sistema productiu abusiu en molts aspectes i disfressat de l'estat del benestar, com un llop amb pell d'ovella.

A La bohème, aquest cant a l'amor esperonat per l'hivern i per la fam, per les ganes de crear nous horitzons, per les penúries econòmiques i per la fragilitat de la salut, segueix tenint una dimensió universal i intemporal, ens continua propulsant fins a les notes més altes de la nostra sensibilitat.

Als “bohemis” de Murger i també de Puccini ja hi trobem les dificultats dels joves per accedir a un habitatge, ja denuncia la multitud d'impediments per guanyar-se la vida com a poeta, compositor, escriptor, actor o filòsof, activitats que el mercat titlla d'improductives perquè tracten de la immaterialitat de les idees, de l'estètica i de les emocions. Actualment, les vocacions creatives continuen menyspreant-se quan es desperten en la joventut, quan només són somnis irrealitzables, quan no es busca fer una carrera “de profit”. Malauradament, en aquests “primers” bohemis hi reconeixem la situació del jovent actual, que ha esdevingut una de les problemàtiques de la nostra societat occidental. Ens referim als fills de la generació del *baby boom*, els que van néixer a les portes del nou mil·lenni, entre el 1981 i el 1996, quan l'olimpisme local i mundial augurava un creixement sense límits fins que es va estroncar de cop amb la crisi del 2008. Així com Murger va crear el qualificatiu bohemí per referir-se als artistes de vida precària, però feliç, l'historiador i econo-

[Tornar a l'índex](#)

Goderdzi Janelidze

mista Neil Howe i el dramaturg William Strauss van introduir el concepte *millennials* en el llibre *Millennials Rising: The Next Great Generation* (2000). Després de la Generació X, la del desencant i la del pragmatisme, la del *no future*, va aparèixer la Generació Y o la dels *millennials*, que esdevé un fenomen sociològic interessant d'analitzar perquè representa una nova era marcada per l'economia neoliberal i amb grans novetats com la globalització, la ultraespecialització professional, l'aparició del mòbil, l'ús general d'internet i una creixent consciència ecològica.

Les primeres referències culturals de la generació que ara ratlla la trentena són Harry Potter i Pokémon, que els confereixen una mirada sovint fantasiosa, sobreprotegida, que, en lloc de desitjar la revolta individual, es mimetitzava en el grup o es parapeta a les xarxes socials per projectar-se en les infinites finestres digitals. L'ambició personal dels seus pares es va traduir en una exigència per aconseguir una sobrequalificació universitària que ha xocat amb la realitat laboral de manera estrepitosa i que els ha abocat a un futur incert, en una societat de valors líquids, on el treball és escàs i inconstant, i no s'adequa, en la majoria dels casos, a l'estatus requerit per poder sostenir el cost de la vida i, fins i tot, de l'habitatge. Encara que tinguin titulacions universitàries superiors, màsters amb equiparació internacional i el domini de l'anglès i d'altres idiomes, l'única opció per emancipar-se és compartir pis amb d'altres joves tan ben qualificats com ells. A més, no es plantegen tenir fills fins als quaranta, subjectes a una estabilitat que no arriba. I alguns no tindran més remei que marxar a Alemanya, als Estats Units o a la Xina per poder desenvolupar la seva professió ultraespecialitzada en condicions laborals més dignes. Ens trobem davant d'una nova generació de "bohemis" que intenten sobreviure en la incertesa i suportar condicions difícils, però que ho fan amb ganes de menjar-se el món, amb moltes ànsies de descoberta, amb esperit emprenedor i amb facilitat per enamorar-se, com els que va retratar Murger en la literatura i Puccini en l'òpera.

És evident que cada generació afronta una nova problemàtica que la següent generació intenta superar i que, en aquest relleu temporal continu, el moviment de la humanitat té forma d'espiral i no de línia ascendent. Potser l'essència de la joventut és precisament aquesta esperança a prova de totes les penúries, aquesta voluntat irreductible de voler manifestar una nova manera de viure que obri un camí diferent al que han pogut traçar els pares. Probablement, el que tenen en comú el despertar de les diverses generacions sigui el sentiment d'un idealisme que porti a la superació i a la millora de les realitats passades, que empenyi la nostra condició humana qui sap on. *La bohème* és un cant sublim a la innocència de la joventut i a aquestes ganes de canviar el món perquè el senten com a propi i perquè es creuen fervorosament capaços de construir-ne un de nou i únic. També té en comú amb els nostres *millennials* la descoberta de l'amor. Una descoberta que, tant en

l'òpera com en la realitat, es fonamenta en la fragilitat de la pèrdua i en la intensitat de la inexperiència.

Precisament serà l'expressió de l'amor en el moment més tendre de l'existència humana la que marcarà l'art del segle XIX i de quasi tot el segle XX, fins i tot en les manifestacions més radicals de la contracultura. Si per als romàntics l'amor és l'espurna que encén qualsevol forma artística, en la nostra ressaca de postmodernitat, marcada per l'estereotip dels mitjans de comunicació de masses, sigui la televisió, sigui internet, sigui la música pop més estripada, l'ideal de l'amor segueix sent un far d'estímul artístic, generació rere generació. I al costat del primer amor hi seguim trobant la música, la pintura, totes les arts visuals, la poesia i la filosofia, com els únics llenguatges capaços d'expressar-lo legítimament. Una obstinació per la immaterialitat que ha convertit molts d'aquests joves bohemis d'altres temps en figures de culte, ja fossin a París, Nova York o Londres. La música moderna, amb tots els seus gèneres, i el cinema occidental han estat els dos àmbits artístics que han pres el relleu a l'òpera en l'expressió d'aquesta joventut idealista i que han convertit els "bohemis" contemporanis en "estrelles" mediàtiques sovint massa fugaces que, en lloc de morir de tisi en una freda mansarda parisenca, poden ser víctimes d'una sobredosi al lavabo d'un hotel de luxe.

A *La bohème*, aquest cant a l'amor esperonat per l'hivern i per la fam, per les ganes de crear nous horitzons, per les penúries econòmiques i per la fragilitat de la salut, segueix tenint una dimensió universal i intemporal, ens continua propulsant fins a les notes més altes de la nostra sensibilitat. Amb ella, i amb el tríptic operístic que forma juntament amb *Tosca* i amb *Madama Butterfly*, Puccini va desplegar tota la seva genialitat musical amb empena juvenil per assolir la culminació de l'òpera italiana.

Anita Hartig, Atalia Ayan, Toni Marsol

**“La bohèmia es
compon de gent
jove que són tots
desconeguts,
però que seran ben
coneguts i famosos
algun dia.”**

Honoré de Balzac,

Un prince de la bohème

ENTREVISTA

Àlex Ollé

“Puccini és el màxim exponent del teatre musical, la majoria de llibrets amb els quals va treballar posseeixen una dramaturgia molt ben elaborada i uns personatges molt ben definits.”

El director Àlex Ollé torna al Gran Teatre del Liceu, però en aquesta ocasió ho fa com a artista resident i per presentar un dels títols més estimats del tot el repertori, *La bohème*.

Gran Teatre del Liceu. *La bohème* és l'òpera sobre la joventut? Un crític va escriure que és una òpera sense pares.

Àlex Ollé. Sí, és una òpera en la qual els joves es desprenen de tot el que els impedeix volar, pares inclosos, i s'alimenten gairebé només de la seva pròpia vitalitat... La veritable fam dels protagonistes és una fam de vida. L'única cosa que els mou és la mateixa joventut, l'ansia de viure, la vocació artística, els somnis de glòria, el desig imperatiu de la felicitat immediata, l'atracció d'aquesta forma d'amor que és, alhora, desig intens i emoció dolorosa... Tota l'obra està habitada per l'alegria irresponsable dels qui, sent joves, no senten cap temor per un futur que els apareix carregat de responsabilitats. De fet, aquestes responsabilitats, que els protagonistes perceben com a imposicions inacceptables d'una societat caduca, són negades per ells de manera directa. I és precisament en la negació d'aquesta societat caduca on es manté viu el missatge polític revolucionari, clarament romàntic, que encara avui associem a l'art.

Després de la mort de Mimì, els protagonistes es tornen adults?

Sens dubte, però és perquè no tenen altre remei. L'acceptació de la mort et fa adult (això ja ho deia Shakespear a *Afanys d'amor perduts*). Però és que la mateixa mort de Mimì es pot interpretar com la mort de la mateixa joventut dels protagonistes. És a dir, un obligat pas endavant en el camí de la vida que segueix inevitablement el seu curs. En realitat, tinc la certesa que si l'òpera de Puccini connecta sempre amb el públic és, senzillament, perquè tots hem estat joves, tots hem deixat enrere la nostra joventut, tots hem tingut fam de vida, a tots se'ns ha mort Mimì als nostres braços. És, en realitat, aquest trànsit cap a la maduresa el que viuen els mateixos personatges de *La bohème*. Des de l'alegre vitalitat de la presentació dels personatges fins a la consciència de la inevitable maduresa només fa de mitjancer l'instant tràgic en què mor Mimì.

Atalla Ayan, Anita Hartig

**“En un procés creatiu,
la llibertat ha de ser
màxima i només
has d’obeir les teves
intuïcions i les del teu
equip, sense pensar a
quin públic o a quin
teatre va dirigit el teu
treball.”**

Quines conseqüències creu que té la mort de Mimì per als personatges?

Amb Mimì s'esvaeix la il·lusió d'aquest món fet de somnis de futur. Mimì imposa el present, la necessitat d'enfrontar-se a la realitat. És el dolor, la crueltat, la despietada imposició de la realitat el que fa percebre de manera absolutament clara que s'ha acabat el temps de la bohèmia.

Com treballa la relació en el París de Murger i el París d'avui? Els problemes de llavors són els mateixos que els d'ara?

Sempre que treballa una òpera intento entendre-la des del punt de vista del seu creador i de la seva època, i després portar íntegre el missatge cap a l'espectador del present. Avui dia, la bohèmia del segle XIX es recorda com una postal entranyable. Artistes, modistes, prostitutes, ganduls, revolucionaris... És un món que mirem amb simpatia, però existeix, això, avui? Potser sí. A mi el que em ve al cap és Banksy i aquest col·lectiu difús d'artistes urbans anònims. On viuen? Qui són? Quina és la seva ideologia? Quants anys tenen? Potser no viuen a l'extraradi de les grans ciutats. Però el seu art sí que s'hi troba molt sovint, allà. Apareix als murs propers a les vies del tren, o recobreix els vagons dels trens mateixos, apareix en ponts, en parets de fàbrica, en carrerons, en persianes metàl·liques... Tot sembla un joc o una bretolada i és, en el fons, una expressió de la més pura alegria vital. És un art revolucionari, que es burla de la societat, que assenjala la hipocresia de l'univers adult. En qualsevol cas, és un art que viu lluny dels centres de poder, del centre de la ciutat, on hi ha les avingudes ben il·luminades, les botigues de moda, els bancs i totes les institucions importants per al ciutadà seriós. Tot apunta cap als suburbis, encara que siguin mentals, i els suburbis d'avui, no cal ser sociòleg per saber-ho, són multirracials, i, per això mateix, multiculturals. Però la joventut és endèmicament interclassista, la intel·ligència i l'amor no es deixen enganyar per prejudicis de classe. És més tard, en el moment en què mor la joventut, quan tornen a alçar-se les barreres de classe que ens tanquen a tots en un sistema gairebé de castes.

La producció que veurem al Gran Teatre de Liceu se situa als suburbis parisencs contemporanis?

Té a veure amb el món interclassista, multiracial i multicultural que acabo de descriure. És en aquesta ciutat inabastable, en algun barri massificat, on nosaltres situem *La bohème*. Un lloc on les escenes bohèmies d'Henri Murger tornen a adquirir, avui dia, sentit. Un lloc en què puguin conviure artistes d'última generació, procedents de qualsevol racó del planeta, amb personatges marginals, treballadors al límit de la pobresa i la sobreexplotació, dones joves disposades a sobreviure a la megalòpolis a qualsevol preu... Un lloc, al cap i a la fi, en què no sigui impossible trobar de manera versemblant els mateixos personatges que apareixen a l'òpera de Puccini. Per descomptat, aquest racó de la ciutat no és un lloc bonic. Però, a canvi, és un lloc autèntic. Les nostres grans ciutats s'estan tornant mentides dissenyades per als turistes. Passa a París el mateix que a Barcelona, la meua ciutat. Només els suburbis d'extraradi, aquells llocs que sovint es perceben com a perillosos i pobres, es mantenen al marge del circ del turisme. Els pisos són més o menys barats, els seus habitants, pobres. La vida i l'art, com a mínim des del Romanticisme, pertanyen als supervivents.

Qui són avui Rodolfo, Mimì i els seus amics?

Jo crec que són això, supervivents. Joves que venen de tot arreu del món, que arriben cadascú amb el seu talent i amb grans ànsies de forjar-se un futur com sigui. Fer-se ric, famós, tornar a casa amb prestigi, amb un avenir. Però conviuen amb tot tipus de gent: per exemple, gent que fuig dels seus països, que s'ha vist forçada a marxar per les guerres, la misèria, els moviments religiosos o polítics. Hi ha un gran contrast entre la modernitat extrema d'uns i el tradicionalisme radical d'uns altres. I allà, és clar, apareixen els moviments antisocials (que els romàntics anomenarien segurament *revolucionaris*). Per feina he de viatjar molt, i això és el que veig a tot arreu. Aquesta barreja de gent, de tradicions, de mentalitats, d'històries. És evident que en aquesta barreja —que tanta por provoca en alguns europeus d'aquesta Europa envellida i massa rica— és on es troba la matriu intel·lectual del futur. És un gresol d'on ha de sortir el nou món.

Alguna vegada ha comentat que els personatges pateixen “fam viscuda amb certa ironia”...

Fam i joventut són gairebé sinònimes, no? Somiar amb menjar, especialment si es passa una gana relativa, és quelcom que tots hem fet quan teníem vint anys. Però en aquest cas hi ha la farsa de menjar a la qual juguen els mateixos protagonistes. Però per a mi és una metàfora que va molt més enllà. A *La bohème* és una fam de futur, és una fam de vida, és una fam d'èxit. Però no tots estan destinats a saciar la fam. Alguns gairebé es podria dir que estan destinats a morir de fam. O de feblesa, com Mimì. Abans he dit que Mimì podria ser una metàfora de la joventut perduda (morta temps enrere), però també és una metàfora dels que es van quedar enrere, els que no es van arribar a menjar la poma del futur... o el faisà de la riquesa.

El llibret de l'òpera, en essència, cristal·litza les paraules i el context d'un moment històric en particular. Què sent canviant aquest període històric?

Sento que li estic tornant una part del seu sentit original, i alhora hi afegeixo capes noves. Des de l'estrena de l'òpera de Puccini han passat més de cent anys. El món d'avui té poc a veure amb el París romàntic del segle XIX. Les ciutats, especialment les grans metròpolis del segle XXI, s'han convertit, mentrestant, en entitats inabastables. I els joves bohemis d'avui pertanyen al submón sociològic de les perifèries, molt sovint degradades i, gairebé sempre, habitades per tota la diversitat cultural del fenomen contemporani de l'emigració intercontinental. Estic convençut que una part de l'art, del pensament, de la literatura del futur s'estan inventant ara mateix en aquests llocs. Això és el que va fer la bohèmia del segle XIX, inventar la seva pròpia època.

**“He conegut pocs
compositors tan capaços
de transmetre emocions
i que posseixin un sentit
tan teatral com Puccini”**

Puccini és, sens dubte, un dels compositors més valorats pel gran públic, però què significa per a vostè?

Sense cap mena de dubte, per a mi, Puccini és un dels compositors que ha sabut establir millor una relació, gairebé perfecta, entre música i acció. A través de la seva música, de melodies expressives, aconseguix que l'espectador entengui perfectament com són els personatges, què és el que senten i quin és el món que els envolta. A través de les seves obres, Puccini aconseguix que l'espectador sigui capaç de visualitzar llocs on potser no ha estat mai: el Japó, la Xina, París o l'Oest americà. Puccini és el màxim exponent del teatre musical, la majoria de llibrets amb els quals va treballar posseeixen una dramaturgia molt ben elaborada i uns personatges molt ben definits, totes dues coses són indispensables per poder fer una bona posada en escena. He conegut pocs compositors tan capaços de transmetre emocions i que posseeixin un sentit tan teatral com Puccini.

Tenint en compte que actualment és l'artista resident del Liceu, cap a on creu que ha de mirar el futur del Teatre pel que fa a la tria de títols, directors i cantants?

Són moltes les coses en les quals ha de posar el focus un teatre com el Liceu si vol estar en primera línia i mirar cap al futur. Per aconseguir-ho és indispensable articular una estratègia per assolir allò que, al cap i a la fi, és el més important: seduir el seu públic i atraure un públic nou. Per a això, com ja vaig comentar en el meu text de la presentació de la temporada 20/21, cal educar els infants, provocar l'interès dels joves, fer present a les butaques del Liceu el públic situat entre els vint i els trenta anys i, finalment, ampliar els gustos del públic assidu al Liceu. Sens dubte és important l'elecció dels títols, però encara ho és més la interpretació que se'n faci. I aquesta interpretació passa, segons el meu punt de vista, per l'actualització del contingut dels seus llibrets, acostant-los a la sensibilitat actual i provocant una reflexió sobre el que passa avui. Quant als directors d'escena, hi ha tres línies d'acció: la d'apostar pel talent local, portar tots aquells directors/es que són referent en aquest moment i, l'última i més important, apostar per la creació d'una nova pedrera, tutelada pel mateix teatre. I en aquest camí s'està treballant, per

exemple, en un projecte com *(Òh!)pera*, que vol donar suport als nous creadors de tots els àmbits artístics: compositors, llibretistes, directors d'escena, escenògrafs, etc. Pel que fa als cantants, aquesta no és una decisió en la qual jo intervingui, però sí que s'agraeix poder comptar amb cantants que tinguin també dots interpretatius.

El fet que sigui l'artista resident, entre d'altres, implica la creació de dues noves produccions. Una ja s'ha anunciat, *Lady Macbeth de Mtsensk* de Xostakóvitx. Quan crea una nova producció pensa en el públic que l'ha de rebre, en aquest cas, el públic barceloní?

Creativament, no. Com a creador això seria un condicionant que no et pots ni t'has de permetre. En un procés creatiu, la llibertat ha de ser màxima i només has d'obeir les teves intuïcions i les del teu equip, sense pensar a quin públic o a quin teatre va dirigit el teu treball. D'altra banda, també és cert que el meu treball té uns objectius estètics, vol impactar sobre el públic, fer-lo reflexionar, provocar, ser un revulsiu. Per aconseguir-ho necessito pensar en el públic, però no en un públic barceloní o el de qualsevol altra ciutat del món, sinó en un públic universal, un públic diana.

La crisi sanitària que tant ha afectat la cultura, creu que també es pot rellegir com una oportunitat per a la creativitat? La cultura s'ha d'adaptar a la situació sanitària que vivim?

No hi ha cap dubte que les condicions actuals ens obliguen a adaptar-nos a les circumstàncies del moment. Però la pandèmia també ens ha donat l'oportunitat de reflexionar sobre el que és i el que no és prioritari, i és evident que, durant tot aquest període, s'ha llegit més, s'ha escoltat més música, han augmentat les visites a les plataformes que ens ofereixen pel·lícules, documentals o òperes. Tot això no només ens indica la importància que té la cultura en les nostres vides, sinó també la necessitat de buscar noves fórmules per arribar a una quantitat de públic més gran. La recerca, el risc, la tenacitat en la investigació han de ser preocupacions constants de tots aquells que ens dediquem a la cultura. Crec, honestament, que ciència i art mai no havien estat tan a prop.

**“La bohème, la bohème.
Ça voulait dire on est
heureux.**

**La bohème, la bohème.
Nous ne mangions
qu’un jour sur deux”**

Charles Aznavour

La bohème

Jaume Tribó

Imatge de La bohème de la temporada 2001/02. Foto: Antoni Bofill

— **al Liceu**

[Tornar a l'índex](#)**Estrena absoluta**

1 de febrer de 1896 al Teatro Regio de Torí

Estrena a Barcelona i al Liceu

10 d'abril de 1898

Darrera representació al Liceu

8 de juliol de 2016

Total de representacions

271

La cronologia de *La bohème* al Liceu és gloriosa. Centrada en els personatges de Mimí i Rodolfo, ha tingut aquí els més grans intèrprets, amb sopranos com Rosina Storchio –que en va fer l'estrena liceista el 1898 i que encara l'hi va cantar el 1919 com a comiat de la seva carrera–, Cesira Ferrani –n'ha fet l'estrena absoluta a Torí el 1896–, Angelica Pandolfini, Hariclea Darclée, Mercè Capsir –en sis temporades diferents–, Victoria de los Ángeles, Renata Tebaldi, Virginia Zeani, Montserrat Caballé, Ileana Cotrubas, Mirella Freni, Angela Gheorghiu i Eleonora Buratto. Entre els tenors, la llista és igualment impressionant: Alessandro Bonci –Rodolfo en les tres primeres edicions liceistes amb vint-i-quatre representacions–, Edoardo Garbin –que mentre que tants tenors s'abaixaven l'ària «Che gelida manina», ell va anunciar que se la faria pujar mig to, fet que no s'arribà a produir–, Miguel Fleta, Giacomo Lauri-Volpi, Mario Filippeschi, Gianni Poggi, Gianni Raimondi, Jaume Aragall –en cinc edicions–, Luciano Pavarotti, Plácido Domingo, Josep Carreras, Roberto Alagna, Saimir Pirgu i Josep Bros. Els barítons, alguns d'igualment ben

Alessandro
Bonci

Rosina Storchio

Cesira Ferrani

il·lustres: Giuseppe Kaschmann, Domenico Viglione-Borghese –segons el també baríton Apollo Granforte una de les veus més voluminoses que s'han sentit mai–, Marcos Redondo en els seus primers anys com a baríton d'òpera, Víctor Damiani, Apollo Granforte, Mario Basiola, Raimon Torres, Rolando Panerai –el 1949 i encara el 1983– i dos barcelonins tan estimats com Manuel Ausensi –en set edicions consecutives– i Vicenç Sardinero, i Artur Ruciński. Entre els baixos, noms també de prestigi: Francesco Navarini, Nazzareno De Angelis, Angelo Masini-Pieralli, Giulio Neri, Nikolai Ghiaurov, Stefano Palatchi, Simón Orfila i Carlo Colombara. I altres barítons com a Schaubard, com Àngel Anglada, que més tard i fins a la seva mort seria el mestre apuntador del Liceu, i Lluís Maria Andreu, que en seria director artístic.

El públic del Liceu sempre ha tingut una estimació especial envers Puccini, per bé que la crítica no sempre compartís aquesta estimació. Resulta més que curiós llegir la crítica que Francisco Suárez Bravo feia al *Diario de Barcelona* el 12 d'abril de 1898, amb motiu de l'estrena al Liceu: «... Esos unísonos en crescendo de toda la orquesta para doblar simplemente el canto para subrayar fuertemente un momento de conflicto pasional agudo, como procedimiento habitual, suponen una pobreza de invencion estrema». Però l'obra havia agradat. Calgué repetir el duo final del primer acte i el quartet final del tercer. Sempre aplaudida pel públic, *La bohème* ha tingut al Liceu èpoques esclatants. Consignem que després

[Tornar a l'índex](#)

Hariclea Darclée

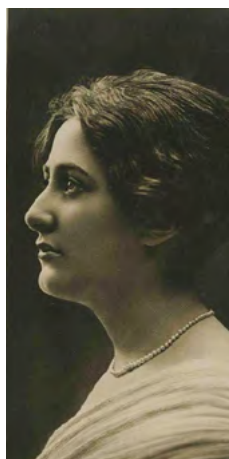
Miguel Fleta

de l'estrena es representà en vuit temporades consecutives. Més addició encara creà a partir a partir del 1939, en què va ser programada durant onze temporades seguides.

No en sabem mai el motiu però *La bohème* fou el primer títol escollit per representar al Liceu després de la Guerra Civil. Va ser el 29 d'abril de 1939 i el programa ja ens informa de l'anormalitat de la representació. A la portada, hi figura el nom del teatre i el de l'empresari, tot sobre banderes i escuts d'Espanya i de la Falange. Gairebé tota la pàgina està ocupada per una fotografia del general Franco. A la primera pàgina es fa referència a una *extraordinaria función benéfico-patriótica* i se'ns fa saber que ha estat patrocinada pel cap de la Cuarta Región Militar. A la segona pàgina ens assabentem finalment en què consisteix la funció. És *La bohème*. Després de l'òpera s'adverteix que s'interpretarà l'*Oriamendi*, himne dels requetès, el *Cara al sol*, himne de la Falange, i l'himne nacional. No es podia sortir de la sala fins després dels tres himnes. El programa no ho deia, però tampoc no es podia sortir durant el quart acte, no fos cas que algun espavilat es volgués estalviar els tres himnes.

Giacomo Lauri-Volpi

Mercè Capstr

Després d'aquella única representació, fora de temporada, *La bohème* va esdevenir al Liceu l'òpera més representada i la prova és que es va programar en onze temporades consecutives. Una tal dedicació a un títol només s'havia produït amb *Aida*, que al començament del segle xx va arribar a la programació quinze temporades seguides.

[Tornar a l'índex](#)

Programa de la primera òpera representada al Liceu després de la guerra, *La bohème*

Única representación de la ópera en 4 actos, de G. Puccini:

LA BOHEME

Con el valioso y desinteresado concurso de la extimia Diva
MERCEDES CAPSIR TANZI
 y de los célebres artistas **C. MERINO** y **C. COLOMBO**
 los cuales vienen expresamente de Italia

REPARTO

Mimi. MERCEDES CAPSIR TANZI
 Rodolfo. CARLOS MERINO
 Marcello. COLOMBO COBRONE
 Musetta. ROSITA SASE
 Colline. MANUEL GAS
 Schaunard. Sr. FRAZ. BENOIT - Aleciodoro,
 Sr. GIRALI, PARRIGNOL, Sr. FARRAS, CARABINERO,
 Sr. NOLLA.

Maestro Director de Orquesta
JOSE SABATER

Maestros Concertadores:
 Francisco Ribas Antonio Capdevila

Dirección escénica: Juan Villaviciosa
 Maestro apuntador: José Pinilla
 Orquesta y Coros del Gran Teatro del Liceo

Terminada la representación, la orquesta
 interpretará
 «ORIANENDE» Himno del Reguete
HIMNO NACIONAL
 por lo que se ruega al público se abstenga
 de salir de la sala de espectáculos durante
 el último acto, hasta la terminación de los
 Himnos

LA DIRECCIÓN

LA CASA
CLAVAGUERA
 Saluda a sus clientes y amigos

Saludo a Franco ¡Arriba España!

GRAN TEATRO DEL LICEO

Dirección artística y Empresa:
JUAN MESTRES CALVET Teléfono 18456

Sábado 29 Abril de 1939 - Año de la Victoria
 Tarde a las 6

EXTRAORDINARIA FUNCIÓN BENÉFICO - PATRIÓTICA

Homenaje al Glorioso Ejército Nacional y a beneficio de Auxilio Social y Hospital Clínico.

Organizada por la Sociedad del Gran Teatro del Liceo y la Dirección Artística - Empresa.

Patrocinada por S. E. el General-Jefe de la 4ª Región Militar General Alvarez Arenas

Programa editado por
 « D M N I A »
 Empresa Asociadora
 Director: FCC. ALVAREZ GURELL

CALZADO DE LUJO A MEDIDA

Eliseo Bonet

CONSEJO DE CIENTO, 308 JUNTO DO DE GRACIA-TELEF. 13064 BARCELONA

[Tornar a l'índex](#)

A diferència d'altres títols centrats en el protagonista absolut, *La bohème* agraeix la presència d'una Mimì i un Rodolfo compenetrats, i per això podem parlar de grans parelles al Liceu, començant pels mítics Rosina Storchio i Alessandro Bonci, que en van fer l'estrena liceïsta i barcelonina el 10 d'abril de 1898. Després hem tingut les parelles il·lustres de Mercè Capsir i Giacomo Lauri-Volpi, Renata Tebaldi i Gianni Poggi, que amb la seva *Bohème* aconseguiren les primeres medalles d'or del Liceu, Victoria de los Ángeles i Gianni Raimondi, Virginia Zeani i Jaume Aragall, que va merèixer cinc representacions, Montserrat Caballé i Luciano Pavarotti amb un Do esclatant al final del primer acte que encara deu ressonar si les flames de l'últim incendi l'han volgut respectar, Ileana Cotrubas i Josep Carreras, Mirella Freni i Roberto Alagna i, a la penúltima edició, Angela Gheorghiu i Saimir Pirgu.

Ara cal fer aquí un record de la nostra soprano Lolita Torrentó, que la temporada 1939/40 ja s'inicià en el rol de Musetta i n'esdevingué una gran especialista. La prova és la va cantar en onze edicions, l'última l'any 1964. Fins a l'aparició de Lolita Torrentó, el rol de Musetta havia estat gairebé menystingut, tot i el pas de les nostres Josefina Huguet i Carme Bau-Bonaplata. A partir dels anys cinquanta no són poques les Musetta il·lustres que no podem pas oblidar: Ornella Rovero, Gianna Galli, Fiorella Pediconi, María Uriz, Cristina Carlin, Christina Weidinger –en una memorable *Bohème* amb la Caballé, Carreras i Sardinero–,

Victoria de los Angeles

Renata Tebaldi Gianni Poggi

Virginia Zeani Jaume Aragall

Patricia Wise, María Ángeles Peters, Ainhoa Arteta –la Musetta de la qual va merèixer la presència del futbolista Josep Guardiola prudentment amagat a la llotja esquerra de prosceï al primer pis per no distreure el públic–, Eliana Bayón i Ainhoa Garmendia.

La bohème, òpera no pas fàcil, ha estat al Liceu un títol tan clar de repertori, tan dominat per cor, orquestra i escenari, que era el recurs per als casos d'emergència. I això va ocórrer més d'un cop. Quan un espectacle no era a punt, les decoracions no havien arribat, musicalment la cosa no rutllava, es decidia fer una *Bohème* i no calia cap mena d'assaig. Això encara durant la dècada dels cinquanta.

Al voltant de *La bohème* també hem de relacionar la figura de la mítica soprano valenciana Lucrezia Bori, diva absoluta al Metropolitan de Nova York entre els anys 1910 i 1936. El desembre del 1919 amb aquesta òpera s'anuncià el seu debut a Espanya. La Bori va fer l'assaig general a plena satisfacció de l'empresa, però el dia de la representació se'n va anar de Barcelona amb tren cap a València on havia nascut. Argüï problemes vocals que ningú no havia advertit i mai no cantà a l'Estat. Fidela Campiña la substituï improvisadament.

També amb *La bohème* es van crear les primeres medalles d'or del Liceu, un guardó que tot i no tenir cap caràcter oficial és el premi que el Teatre concedia als més estimats. Concretament, aquesta medalla es va crear la temporada 1954/55 per a una Renata Tebaldi gloriosa i al

[Tornar a l'índex](#)

cim del seu art, i li va ser lliurada el 16 de novembre de 1954. La indignació del tenor Gianni Poggi va ser tan gran que calgué a correccita el lliurament d'una segona medalla d'or. Poggi la va rebre el 20 de novembre.

Gianni
Rainondi

Plácido
Domingo

Angela
Gheorghiu

Josep Carreras
i Montserrat
Caballé

Luciano
Pavarotti

Nicolai Ghiaurov
Jaume Aragall
Mirella Freni
Vicenç Sardinero

Consulteu la
cronologia
detallada

Tornar a l'índex

RENFE, UNA DE LES EMPRESES MÉS SOSTENIBLES DEL PLANETA

*Viatja
com
Penses*

Cronologia

Any	Giacomo Puccini	Música
1858	Giacomo Puccini neix a Lucca (Itàlia). El pare és l'organista de la catedral i també descendent de músics	<i>Orphée aux enfers</i> (J.Offenbach). <i>La magicienne</i> (J.Halévy). Neix R.Leoncavallo. Reconstrucció del Covent Garden (Londres)
	Art i ciència	Història
	Primer cable transatlàntic submarí	Napoleó III i l'emperadriu Eugènia, il·lesos d'un atemptat del revolucionari italià F.Orsini quan anaven a l'òpera a París
		Música
1864	Mor el pare: la família de Giacomo destija que també acabi sent organista de la catedral	<i>La belle Hélène</i> (J.Offenbach). Mor G.Meyerbeer (G.Rossini compon <i>Chant funèbre</i> com a homenatge). Neix R.Strauss
	Art i ciència	Història
	L.Pasteur prova que un ésser viu prové d'un altre i que no hi ha generació espontània	Maximilià d'Habsburg, emperador de Mèxic
		Música
1868	A Lucca comença a estudiar música	<i>Die Meistersinger von Nürnberg</i> (R.Wagner). <i>Hamlet</i> (A.Thomas). <i>Mefistofele</i> (A.Boito, 1a versió). Mor G.Rossini
	Art i ciència	Història
	L.Lartet descobreix l'Home de Cromagnon (Homo sapiens). Mor L.Foucault	Espanya substitueix la forca pel garrot en les penes de mort
		Música
1872	1a feina documentada: assistent musical per a la festivitat de la Santa Croce a la catedral. Després, organista a Lucca i rodalies	R.Wagner posa la 1a pedra del Festspielhaus, el seu teatre de Bayreuth (Baviera). G.Bizet comença <i>Carmen</i> . Neix J.Malats
	Art i ciència	Història
	Creen el Metropolitan Museum of Art de Nova York. Sorgeix L'Esquella de la Torratxa	Comença la III Guerra Carlina. Moren G.Mazzini i B.Juárez

Any	Giacomo Puccini	Música
1876	Va a peu de Lucca a Pisa amb uns amics per veure una òpera, <i>Aida</i> , fet que influirà en què deixi l'orgue i aspiri a l'òpera	R.Wagner inaugura Festspielhaus amb la seva tetralogia íntegra. <i>La Gioconda</i> (A.Ponchielli). Neixen P.Casals, M.de Falla i E.Wolf-Ferrari. Mor F.M.Piave
	Art i ciència	Història
	<i>Richard Wagner in Bayreuth</i> (F.Nietzsche). A.G.Bell patentava el telèfon, després de l'invent d'A.Meucci. <i>Bal au moulin de la Galette</i> (P.-A.Renoir)	Mor M.Bakunin
		Música
1880	<i>Messa a 4 voci con orchestra</i> . Trasllat a Milà per estudiar al Conservatori (serà alumne d'A. Ponchielli)	<i>Jean de Nivelle</i> (L.Delibes). <i>Das Spitzentuch der Königin</i> (J.Strauss II)
	Art i ciència	Història
	<i>Le penseur</i> (A.Rodin). <i>Heidi</i> (J.Spyri). J.Millne millora el sismògraf	I Congrés Catalanista. Revolució i guerra civil a Argentina entre la República i Buenos Aires, que perd
		Música
1883	Presenta al I Concorso Sonzogno la seva 1a òpera, <i>Le Villi</i> : perd.	Mor R.Wagner. El Liceu estrena el seu 1r Wagner: <i>Lohengrin</i> . <i>Lakmé</i> (L.Delibes). S'obre la 1a seu del Metropolitan Opera House (Nova York)
	Art i ciència	Història
	A.Gaudí assumeix la construcció de la Sagrada Família. F.Nietzsche comença a escriure <i>Also sprach Zarathustra</i>	Mor K.Marx. Neix B.Mussolini
		Música
1884	Estrena triomfal de <i>Le Villi</i> (Teatro Dal Verme, Milà): l'editor G.Ricordi en compra els drets i li encarrega una altra òpera. Torí estrena una altra versió de <i>Le Villi</i> (ja amb 2 actes)	<i>Manon</i> (versió de J.Massenet, anterior a la de Puccini i posterior a la de D.-F.Auber, de 1856). Mor B.Smetana. R.Strauss dirigeix per 1a vegada
	Art i ciència	Història
	<i>Une baignade à Asnières</i> (G.Seurat)	Sorgeixen el Dow Jones Industrial Average i el Dow Jones Transport Average

Any	Giacomo Puccini	Música
1885	<i>Le Villi</i> al Teatro alla Scala. Comença a compondre <i>Edgar</i>	<i>Le Cid</i> (Massenet). <i>The Mikado</i> (A.Sullivan)
	Art i ciència	Història
	Patent de la 1a motocicleta (G.Daimler amb W.Maybach). Construcció del 1r automòbil, de 3 rodes (K.Benz)	Roma posa la 1a pedra del monument a Víctor Manuel II. Entitats de Catalunya lliuren un Memorial de Greuges a Alfons XII.
		Música
1889	Fracassa <i>Edgar</i> , estrenada a la Scala. Subsisteix gràcies al sou de G.Ricordi, que encara hi confia: treballa sobre <i>Manon Lescaut</i> . 2n viatge al <i>Festspiele</i> de Bayreuth.	P.Mascagni acaba de compondre <i>Cavalleria rusticana</i> . <i>Los amantes de Teruel</i> (Bretón). <i>Don Juan</i> (R.Strauss). 1a demostració pública de la gramola (San Francisco)
	Art i ciència	Història
	París inaugura la Tour Eiffel. Kyoto obre la fàbrica de cartes Nintendo (acabarà fent videojocs). <i>De Sterrennacht</i> (Van Gogh)	El príncep hereu austríac Rudolf d'Habsburg apareix mort a Mayerling. Neix A.Hitler
		Música
1893	L'estrena triomfal de <i>Manon Lescaut</i> (Teatro Regio de Torí) el consagra. Projecta amb G.Ricordi <i>La bohème</i> (R.Leoncavallo compon una òpera del mateix títol i argument però l'estrenarà després)	<i>Falstaff</i> (G.Verdi). Una vintena de morts per una bomba al Liceu durant la inauguració de la temporada
	Art i ciència	Història
	R.Diesel patenta el motor dièsel. Neix J.Miró	Patent de Coca-Cola
		Música
1896	Nou èxit durant l'estrena de <i>La bohème</i> (dirigida per A.Toscanini al Teatro Regio de Torí)	1a òpera de Puccini al Liceu: <i>Manon Lescaut</i> . El Liceu estrena <i>Pepita Jiménez</i> (Albéniz). <i>Andrea Chénier</i> (U.Giordano). <i>Also sprach Zarathustra</i> (R.Strauss)
	Art i ciència	Història
	<i>Ubu roi</i> (A.Jarry). <i>Prosas profanas</i> (R.Darío)	Restauració dels Jocs Olímpics (Atenes)

Any	Giacomo Puccini	Música
1897	Compon <i>Inno a Diana</i> (veu i piano). <i>La bohème</i> , a Manchester, Berlín i Viena	<i>La bohème</i> (R.Leoncavallo). <i>La revoltosa</i> (R.Chapí). Mor J.Brahms. Neix M.Fleta. R.Strauss dirigeix al Teatre Líric/Sala Beethoven (Barcelona)
	Art i ciència	Història
	1a projecció cinematogràfica a Barcelona, 2 anys després dels germans Lumière. Neix J.Pla	Barcelona incorpora Gràcia, Sant Martí, Sant Andreu, Sant Gervasi, Sants i Les Corts
		Música
1898	París aplaudeix <i>La bohème</i> . Comença a compondre <i>Tosca</i>	<i>La bohème</i> de Puccini al Liceu. <i>Fedora</i> (U.Giordano). Neix G. Gershwin. El Liceu instal·la la seva marquesina
	Art i ciència	Història
	<i>J'accuse...!</i> (É.Zola). <i>La barraca</i> (V.Blasco Ibáñez). <i>The War of the Worlds</i> (H.G.Wells)	Espanya perd Cuba, Filipines i Puerto Rico en la seva guerra contra els EUA. Mor O.von Bismarck
		Música
1900	Estrena triomfal de <i>Tosca</i> (Teatro Costanzi, Roma). A Londres es representa <i>Tosca</i> i hi veu l'obra teatral de D.Belasco <i>Madama Butterfly</i> . Des d'ara viurà preferentement a la seva casa de la Toscana a Torre del Lago (avui, museu)	<i>La cenerentola</i> (E.Wolf-Ferrari). A.Schönberg comença a compondre <i>Gurre-Lieder</i>
	Art i ciència	Història
	<i>Die Traumdeutung</i> (S.Freud). 1a exposició individual de Picasso (al local <i>Els Quatre Gats</i> , Barcelona)	Assassinat d'Humbert I d'Itàlia: el succeeix Víctor Manuel III. Mor la reina Victòria: Eduard VII, nou rei britànic
		Música
1901	Compra els drets de <i>Madama Butterfly</i> i comença a compondre l'òpera. Compra un cotxe (gran afició seva, a més de la caça)	Moren G.Verdi i C.Angeloni (professor de Puccini a Lucca i alumne del seu pare, M.Puccini). R.Strauss estrena <i>Feuersnot</i> . Neix J.Rodrigo
	Art i ciència	Història
	G.Marconi transmet un missatge en Morse a través de l'Atlàntic. Mor <i>Clarín</i> . Neix T.Garcés	A Catalunya sorgeixen l'Associació Wagneriana, la Lliga Regionalista i l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia. Neix Hirohito

Any	Giacomo Puccini	Música
1902	Assisteix a Montecarlo a una Tosca amb N.Melba i E.Caruso. La fillastra es casa amb l'empresari S.Leonardi	Tosca al Liceu. El Liceu estrena <i>I Pirinei</i> (F.Pedrell). <i>Pelléas et Mélisande</i> (C.Debussy)
	Art i ciència	Història
	<i>Le Voyage dans la Lune</i> (germans Méliès). <i>Cañas y barro</i> (V.Blasco Ibáñez). <i>Estetica</i> (B.Croce)	Alfons XIII assumeix el regnat efectiu (Maria Cristina ha estat regent)
		Música
1903	Convalescència a Torre del Lago, complicada per la seva diabetis, fet que endarrereix la composició de <i>Madama Butterfly</i> . Mor el marit de la seva parella.	<i>Tiefland</i> (E.d'Albert, amb llibret de R.Lothar basat en <i>Terra baixa</i> , d'A.Guimerà)
	Art i ciència	Història
	Els germans Wright fan volar l'avió <i>Flyer</i> durant 12 segons als EUA	Els EUA controlen Guantánamo (Cuba). 1r Tour de France
		Música
1904	Fracassa <i>Madama Butterfly</i> durant l'estrena: la retira de l'Scala, la reforma i sí triomfa a Brescia (Teatro Grande). Es casa amb Elvira.	<i>Hélène</i> (C.Saint-Saëns). <i>Armida</i> (Dvořák, que mor aquest mateix any)
	Art i ciència	Història
	Neix S.Dalí. <i>La busca</i> (Pío Baroja)	<i>Entente Cordiale</i> (França-Gran Bretanya)
		Música
1905	Estrena un <i>Requiem</i> a la Casa di Riposo (Milà) pels 4 anys de la mort de G.Verdi	<i>Salome</i> (R.Strauss). <i>Amica</i> (P.Mascagni). <i>La vida breve</i> (M.de Falla). <i>La mer</i> (C.Debussy)
	Art i ciència	Història
	Teoria de la relativitat especial (A.Einstein). Grup expressionista <i>Die Brücke</i>	Revolució russa
		Música
1907	Va al MET perquè programa òperes seves. A Broadway veu <i>The Girl of the Golden West</i> (D.Belasco), base de <i>La fanciulla del West</i> .	<i>La llegenda de la ciutat invisible de Kitej</i> (N.Rimsky-Korsakov). Mor E.Grieg
	Art i ciència	Història
	<i>Les Femelles d'Avignon</i> (Picasso)	<i>Triple Entente</i> (França-Gran Bretanya-Rússia)

Any	Giacomo Puccini	Música
1909	Composició de <i>La fanciulla del West</i> es retarda	<i>Madama Butterfly</i> al Liceu. <i>Elektra</i> (R.Strauss). Els Ballets Russos de S.Diaghilev comencen a París la seva gira internacional
	Art i ciència	Història
	<i>Manifesto del Futurismo</i> (F.T.Marinetti). F.L.Wright dissenya la Robie House	<i>Setmana Tràgica</i> a Catalunya i afusellament posterior de F.Ferrer i Guàrdia
		Música
1910	El Metropolitan Opera House estrena triomfalment <i>La fanciulla del West</i> , coprotagonitzada per E.Caruso i dirigida per A.Toscanini	<i>Don Quichotte</i> (J.Massenet). <i>L'Oiseau de feu</i> (I.Stravinsky)
	Art i ciència	Història
	G.Claude presenta la llum de neó. <i>La Danse</i> (H.Matisse)	Comença la Revolució mexicana. J.Canalejas, president del Govern espanyol
		Música
1912	Mor el seu editor i amic, G.Ricordi (no s'entendrà tan bé amb el fill, T.Ricordi). F.Torre Franca publica <i>Puccini e l'opera internazionale</i> .	<i>Daphnis et Chloé</i> (M.Ravel). <i>Ariadne auf Naxos</i> (R.Strauss). <i>Titaina</i> (E.Morera). Mor J.Massenet. Neixen X.Montsalvatge i J.Cage
	Art i ciència	Història
	Descobriments del bust de Nefertiti. Mor l'escriptor M.Menéndez y Pelayo	Enfonsament del <i>Titanic</i> . Assassinat de J.Canalejas, president del Govern espanyol
		Música
1917	Estrena <i>La rondine</i> a Montecarlo (havia de ser a Viena però la I Guerra Mundial ho impedeix)	<i>Rapsodie nègre</i> (F.Poulenc). <i>Parade</i> (E.Satie). <i>Simfonia clàssica</i> (S.Prokófiev)
	Art i ciència	Història
	Moren E.Degas, A.Rodin, É.Durkheim i F.von Zeppelin	Revolució russa. Mor E.Prats de la Riba. Vaga general a Espanya
		Música
1918	El Metropolitan Opera House estrena <i>Il trittico</i> (<i>Il tabarro</i> , <i>Suor Angelica</i> , <i>Gianni Schicchi</i>), amb crítiques dividides segons cada peça	Mor C.Debussy. Neix L.Bernstein
	Art i ciència	Història
	J.Cocteau publica <i>Le coq et l'arlequin</i> , assaig sobre art i música	Acaba la I Guerra Mundial. Assassinat del tsar Nicolau II i la seva família

Any	Giacomo Puccini	Música
1923	A.Toscanini dirigeix <i>Manon Lescaut</i> en el 30 aniversari d'aquesta òpera. Coneix B.Mussolini. Comença a fer-li mal la gola: és el tumor que el matarà	Neixen M.Callas i V.dels Àngels. El Liceu estrena <i>Marianela</i> (J.Pahissa). <i>El retablo de Maese Pedro</i> (M.de Falla)
	Art i ciència	Història
	<i>El poema de la rosa als llavis</i> (J.Salvat-Papasseit). Neix F.Zeffirelli	Comença la república de Turquia i la presidència d'Atatürk. Comença la dictadura de M.Primo de Rivera a Espanya
		Música
1924	Nomenat Senatore del Regno. Mor a Brussel·les, on tracten el seu tumor. <i>Turandot</i> està inacabada: F.Alfano rep l'encàrrec de Casa Ricordi i A.Toscanini d'acabar-la	<i>Erwartung</i> (A.Schönberg). <i>Rhapsody in Blue</i> (G.Gershwin). F.Poulenc estrena el ballet de S.Diaghilev <i>Les biches</i>
	Art i ciència	Història
	<i>Manifeste du surréalisme</i> (A.Breton). <i>Der Zauberberg</i> (T.Mann). Moren À.Guimerà i J.Salvat-Papasseit. J.de la Cierva prova amb èxit el seu autogir	Mor Lenin
		Música
1926	Estrena pòstuma de <i>Turandot</i> : A.Toscanini interromp la representació a l'Scala en el punt de la partitura en què Puccini va deixar de compondre.	<i>Concierto para clave y 5 instrumentos</i> (M.de Falla)
	Art i ciència	Història
	Mor A.Gaudí	Fracassa un atemptat contra B.Mussolini. Cop d'Estat a Portugal.

**“És tan amarg, amics
meus, seguir una
vocació i no decantar-se
davant qui paga, quan la
fam i el fred truquen
a la porta de l'estudi!”**

Santiago Rusiñol,
Des del Molí

Playlist

1896

De vegades és interessant fer una mirada sobre els creadors en un mateix any de la història. La confluència de gèneres i llenguatges diversos és enormement rica. En aquest cas examinem el 1896, any de l'estrena de *La bohème* de Puccini.

ANTONÍN DVORÁK

Concert per a violoncel en Si menor, op. 104

Acabat el 1894 i estrenat a Londres el 1896, és un dels concerts per a aquest instrument més estimats per intèrprets i públic. El seu lirisme i intensitat ens porten a les essències bohèmies. El compositor estimava la seva cunyada (un amor de joventut) i, en saber de la seva mort, cita la seva cançó preferida (*Lass' mich allein*) en el tercer moviment.

M. Rostropóvitx. Berliner Philharmoniker. H. Von Karajan, DG

UMBERTO GIORDANO

Andrea Chénier

Òpera verista organitzada en quatre actes i llibret d'Illica (col·laborador de Puccini), que es va estrenar al Teatro alla Scala de Milà. Parla d'un història que planteja un triangle amorós ple de tensions i sacrificis en el context de Revolució Francesa. Giordano va assolir una fama immediata (tenia només 27 anys!). Es va estrenar al Liceu dos anys més tard (el mateix any que *La bohème*, el 1898).

R. Tebaldi, M. del Monaco, E. Bastianini. Accademia Nazionale di Santa Cecilia. G. Gavazzeni, Decca

ANTON BRUCKNER

Simfonia núm. 9, en Re menor

Bruckner va deixar el darrer moviment per completar. Dedicada a "l'estimat Déu", Bruckner va ser mestre a Bayreuth i estava rendit a la grandesa de la música wagneriana. Inspirat per ell escrivia simfonies que es caracteritzaven per una gran extensió i una gran eloqüència. Destaca un tercer moviment que, a mode d'autoretrat, està ple d'angoixa, patiment i nostàlgia.

Orquestra de la NDR. G. Wand, RCA

GUSTAV MAHLER

Simfonia núm. 3

Amb un programa que determina l'estructura, Mahler escriu la seva partitura més extensa. Gran fresc sonor, és un veritable himne a la natura. Lírica i poètica, aquesta simfonia es mou entre el recolliment i la grandiositat. Tot incloent els seus neguits i inseguretats, Mahler acaba proposant un camí d'esperança en l'home (amb referències religioses i mitològiques).

Ch. Ludwig. New York Philharmonic. L. Bernstein, DG

NIKOLAI RIMSKI-KÓRSAKOV

Sadkó

En aquesta òpera basada en una saga èpica medieval russa, el protagonista és un músic i mercader. Un seguit d'apostes amb el tsar el condemnen i el món viurà una sèrie de calamitats. Només la música pot calmar el tsar i tornar la pau a la comunitat. Una gran música escrita per un dels membres del Grup dels Cinc.

V. Galouzine, V. Tsidipova, S. Aleksashkin, L. Diadkova, N. Putilin. Kirov de Sant Petersburg. V. Gergiev, Decca

CAMILLE SAINT-SAËNS

Concert per a piano núm. 5 "Egipci"

Inspirat per les seves freqüents visites a Luxor (Egipte), Saint-Saëns va escriure una partitura exòtica i virtuosa, inflamada i d'inspiració oriental. Estrenada per celebrar el 50è aniversari del debut del compositor com a pianista a la Salle Pleyel, l'obra va ser molt popular a l'època.

P. Rogé. London Philharmonic Orchestra. Ch. Dutoit, Decca

RICHARD STRAUSS

Also sprach Zarathustra

Poema simfònic estrenat a Frankfurt inspirat en el llibre, que porta el mateix nom, de Friedrich Nietzsche. En aquesta obra mestra, el compositor explica la transició de l'home des dels seus orígens fins al "superhome". Amb una gran acollida a l'època, *Zarathustra* és una obra gloriosa, potser la més perfecta en la forma i rica en el contingut.

Staatskapelle Dresden. R. Kempe, EMI

RUGGERO LEONCAVALLO

Chatterton

Drama líric en tres actes basat en la vida de Thomas Chatterton, paradigma del poeta romàntic maleït. Estrenat després de *Pagliacci*, relata l'amor impossible i el suïcidi del poeta anglès que viu en un món de somnis i fracassa davant de la realitat.

F. Signorini, I. de Frate, F. Granados, A. Santoro, F. Federici. La Scala. R. Leoncavallo, Cantus Line

HUGO WOLF

Der Corregidor

Aquesta òpera còmica en quatre actes basada en *El sombrero de tres picos* de Pedro Antonio de Alarcón es va estrenar a Mannheim l'any 1896. La seva música inspirada va cridar l'atenció del mateix Mahler, que en va fer una adaptació de l'obertura.

W. Hollweg, H. Donath, D. Fischer-Dieskau, K. Moll, D. Soffel, G. Schreckenbach. Radio Sym. Orch. G. Albrecht, Koch

AMY BEACH

Simfonia en Mi menor, op. 32 "Gaelic"

Representa la primera obra simfònica escrita i publicada per una dona americana. Estrenada per l'Orquestra de Boston, la seva primera audició va ser tot un èxit. L'obra, influïda per les simfonies de Dvorák, va ser escrita quan la compositora tenia prop de 30 anys. Amy Beach va incorporar a la partitura una col·lecció de cançons nostàlgiques irlandeses.

Detroit Symphony Orchestra. N. Järvi, Chandos

Víctor García de Gomar

DIRECTOR ARTÍSTIC DEL GRAN TEATRE DEL LICEU

Biografies

Giampaolo Bisanti

Director musical

Nascut a Milà, estudià direcció, clarinet i composició al Conservatorio Giuseppe Verdi de la seva ciutat natal. Ha estat premiat amb diversos premis internacionals de direcció, com el Dimitris Mitropoulos d'Atenes. Des de l'any 2017 és el director musical del Teatro Petruzzelli de Bari. A partir de l'any 2015 inicià una carrera internacional que l'ha portat a participar en noves produccions, com *La bohème* a Zuric o *Macbeth* al Gran Teatre del Liceu. Des d'aleshores ha treballat a la Semperoper de Dresden, Deutsche Oper de Berlín, Wiener Staatsoper, Opéra de Lausana, Teatro Nacional de São Carlos de Lisboa, New National Theatre de Tòquio, així com als festivals de Peralada i Aurenja. Entre els seus compromisos recents trobem *Un ballo in maschera*, *Rigoletto* i *La traviata* a Viena, així com el debut a la Bayerische Staatsoper de Munic dirigint *La bohème*, i *Norma* al Théâtre du Capitole de Tolosa de Llenguadoc. L'any 2020 debutà a la Staatsoper d'Hamburg amb *La traviata* i va tornar a Viena, Munic i Berlín.

Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 2016/17 amb *Macbeth*, i hi ha tornat amb *Madama Butterfly* (2018/19).

Àlex Ollé

Directora d'escena

És un dels sis directors artístics de La Fura dels Baus i actualment és l'artista resident del Gran Teatre del Liceu. Ha treballat en teatres de renom, com la Royal Opera House de Londres, Opéra National de París, Teatro alla Scala de Milà, Nationale Opera d'Amsterdam i La Monnaie de Brussel·les, entre d'altres. Al llarg de la seva àmplia i aclamada trajectòria, ha dirigit més d'una trentena de produccions d'òpera, entre les quals destaquen *La damnation de Faust*, *La flauta màgica*, *Le Grand Macabre*, *Ascens i caiguda de la ciutat de Mahagonny*, *Quartett*, *Tristan und Isolde*, *Oedipe*, *Il prigioniero*, *Madama Butterfly*, *Faust*, *L'holandès errant*, *Pelléas et Mélisande*, *Il trovatore*, *Norma*, *La bohème*, *Jeanne d'Arc au bûcher* i *Turandot*. Entre els seus compromisos recents cal esmentar *Ariane et Barbe-bleue* a Lió, *Carmina* a Tòquio, *Idoménée* a Lilla i *Rusalka* a Bergen.

Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 2000/01 amb *D.Q. Don Quijote en Barcelona*, i hi ha tornat amb *Diari d'un desaparegut* i *El castell de Barbablava* (2007/08), *Le Grand Macabre* (2011/12), *Quartett* (2016/17) i *Tristan und Isolde* (2017/18).

Susana Gómez

Directora associada

Nascuda a Oviedo, estudià Filologia i piano a la seva ciutat natal, i s'especialitzà en teatre físic i direcció d'escena a Alemanya, Argentina, Gran Bretanya i Rússia.

Entre els més de vint títols que ha dirigit en el terreny operístic i musical, trobem *Pelléas et Mélisande*, *Don Giovanni*, *La traviata*, *Norma*, *Carmen*, *Manon Lescaut*, *Turandot*, *Un ballo in maschera*, *Marina*, *Salón Kraus: últimos días de la humanidad*, *Winterreise Zender/Schubert*, *Eolo and Friends*, *La Gran Vía*, *Agua, azucarillos y aguardiente*, *El dúo de La africana* i *Jardín secreto*. A més, és autora de diversos textos per a l'escena, versions i llibrets. Des de l'any 2014 col·labora amb Àlex Ollé (La fura dels Baus) en varies de les seves produccions d'òpera. Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 2007/08 amb *Death in Venice*, i ha tornat amb *Dulcinea* (2007/08), *Simon Boccanegra* i *Tiefland* (2008/09), *Carmen* i *Parsifal* (2010/11), *Carmen* (2014/15), *Simon Boccanegra* (2015/16) i *Turandot* (2019/20).

Alfons Flores

Escenografia

Nascut el 1957, s'inicià en la carrera professional d'escenògraf l'any 1978. La seva trajectòria inclou escenografies per a teatre, òperes i grans esdeveniments, tot col·laborant amb els directors Calixto Bieito, Josep Lluís Bozzo, Carlos Wagner, Joan Anton Rechi, Guy Joosten, i Àlex Ollé i Carlus Padrissa de La Fura dels Baus. En el camp de l'òpera ha realitzat escenografies per al Teatro Real de Madrid, English National Opera de Londres, Teatro alla Scala de Milà, Komische Oper de Berlín, La Monnaie de Brussel·les, Sydney Opera House, Theater de Basilea, Opéra de Lió, Oper de Frankfurt, Oper de Stuttgart i Nationale Opera d'Amsterdam. Amb títols com ara *Carmen*, *Un ballo in maschera*, *Don Giovanni*, *El rapte en el serrall*, *Wozzeck*, *Le Grand Macabre*, *Quarttet*, *Tristan und Isolde*, *Madama Butterfly*, *Norma* o *La bohème*. La seva feina ha estat reconeguda amb el Premi de la Crítica de Barcelona dels anys 1996, 1998 i 2009.

Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 2000/01 amb *Un ballo in maschera*, i hi ha tornat en nombroses ocasions, les darreres amb *Quarttet* (2016/17) i *Tristan und Isolde* (2017/18).

Lluç Castells

Vestuari

Nascut a Cardedeu en una família d'escenògrafs, l'any 1995 acabà els estudis de dibuix a l'Escola Massana de Barcelona. A partir d'aleshores es dedicà al disseny de vestuari i escenografia per a teatre, musical, circ, dansa i òpera. En teatre col·labora com a escenògraf amb els directors Xavier Albertí, Lluís Homar i Julio Manrique, entre d'altres. En òpera, començà a col·laborar com a dissenyador de vestuari amb Àlex Ollé per a *Le Grand Macabre* (2009), *Ascens i caiguda de la ciutat de Mahagonny* (2010), *Quartett* (2011), *Oedipe* (2012), *Un ballo in maschera* (2013), *Faust* (2014), *Madama Butterfly* (2014), *Pélleas et Mélisande* (2015), *Il trovatore* (2016), *Norma* (2016), *La bohème* (2016), *Jeanne d'Arc* (2018), *Histoire du soldat* (2018), *Mefistofele* (2018), *Frankenstein* (2018), *Turandot* (2019), *Manon Lescaut* (2019) i *Retour d'Idoménée* (2020). Entre els seus propers treballs trobem *Idoménée* (2021), *Carmen* (2021), *Rusalka* (2021), *El nas* (2022) i *L'amore dei tre re* (2023).

Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 2010/11 amb *Anna Bolena*, i hi ha tornat amb *Le Grand Macabre* (2011/12) i *Quartett* (2016/17).

Urs Schönebaum

Il·luminació

Estudià fotografia a Munic. Entre els anys 1995 i 1998 treballà al Departament d'il·luminació del Münchner Kammerspiele amb Max Keller. I després com a assistent d'il·luminació al Grand Théâtre de Ginebra, Lincoln Center de Nova York i Münchner Kammerspiele, l'any 2000 començà la seva carrera com a il·luminador en teatre, dansa i instal·lacions.

Ha participat en més de cent trenta produccions a la Royal Opera House de Londres, Opéra Bastille i Théâtre du Châtelet de París, La Monnaie de Brussel·les, Opéra de Lió, Metropolitan Opera de Nova York, Staatsoper Unter den Linden de Berlín, Bayerische Staatsoper de Munic, Teatro dell'Opera de Roma, Teatro Real de Madrid, Teatre Bolxoi de Moscou, o als festivals d'Ais de Provença, Avinyó, Salzburg o Bayreuth, entre d'altres. Ha treballat amb directors i companyies de prestigi: Thomas Ostermeier, La Fura dels Baus, William Kentridge, Pierre Audi, Michael Haneke, Sidi Larbi Cherkaoui, Sasha Waltz o Robert Wilson.

Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 2017/18 amb *Tristan und Isolde*.

Conxita Garcia

Directora del Cor del Gran Teatre del Liceu

Conxita Garcia és la directora del Cor del Gran Teatre del Liceu, càrrec que la projecta com una de les figures més rellevants de la direcció coral de la seva generació.

Nascuda a Barcelona, es graduà en direcció d'orquestra, direcció de cor i cant. Va ser directora-fundadora del Cor Jove de l'Orfeó Català i sotsdirectora de l'Orfeó Català. També ha estat directora del Cor dels Amics de l'Òpera de Girona i presidenta de la Federació de Corals Joves de Catalunya, amb qui va ser guardonada amb el Premi Nacional de Cultura de la Generalitat de Catalunya (1994). Paral·lelament a l'activitat com a directora del cor del GTL i com a directora invitada d'altres agrupacions corals, desenvolupa també una important labor pedagògica en cursos internacionals de direcció coral. Ha realitzat nombrosos concerts per les millors sales d'arreu d'Europa i nombrosos enregistraments per a CD, DVD, ràdio i televisió.

Debutà al Gran Teatre del Liceu com a mestra assistent del cor i ha col·laborat en la direcció musical de diferents produccions operístiques. Continuadora del estil de cant iniciat per Romano Gandolfi i seguit per José Luis Basso, de qui Conxita Garcia en fou directora assistent, va ser nomenada directora titular del Cor del Gran Teatre del Liceu l'any 2015.

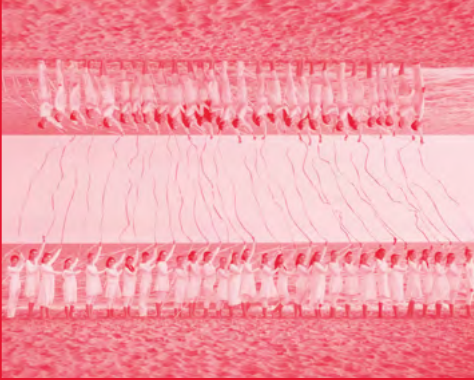

Josep Vila i Jover

Director de VEUS - Cor Infantil Amics de la Unió

Nascut a Granollers (1970), va estudiar amb Enric Ribó, Conxita Garcia i Christian Grube. Es director artístic de la Societat Coral Amics de la Unió, on dirigeix Veus - Cor Infantil Amics de la Unió i el Cor de Cambra de Granollers, formacions residents del Teatre Auditori de Granollers. Des del 2017 dirigeix el concert Conte de Nadal d'Albert Guinovart al Gran Teatre del Liceu, i des del 2009 ha participat amb el cor a les òperes *Der Rosenkavalier*, *Werther* i *Un ballo in maschera*. Habitualment fa concerts i gires internacionals arreu d'Europa, Àsia o els Estats Units. És convidat com a director a tallers, trobades i festivals internacionals de cant coral, com Europa Cantat 2015 a Pecs (Hongria), Europa Cantat 2018 a Tallinn (Estonia) o El Canto Nos Une 2018 a Medellín (Colòmbia).

Amb els seus cors ha estat premiat en diversos concursos: primer premi i Silver Rose Bowl al concurs Let the Peoples Sing! a Luxemburg (2013), primer premi a Tolosa (2015), finalista al Grand Prix Europeu a Varna (2016) i segon premi a Ejea de los Caballeros (2019).

VEUS - Cor Infantil

Amics de la Unió

Fundat el 1996 en el si de la Societat Coral Amics de la Unió de Granollers, el dirigeix Josep Vila i Jover des del seu origen. Ha participat al Festival Castell de Peralada (2016 i 2018), a la Passió segons sant Marc (2018) i Passió segons sant Mateu (2016, 2019) de Johann S. Bach amb Jordi Savall, i en festivals a Taipei (2017), Pequín (2018) o La Folle Journée de Nantes (2019), així com una gira pels Estats Units (2019).

Cal destacar el reconeixement a la trajectòria amb el Premi Guido d'Arezzo (2017), la participació al Grand Prix Europeu de Cant Coral a Varna (2016), el primer premi al Certamen Coral de Tolosa (2015) i el primer premi i Silver Rose Bowl al concurs Let the Peoples Sing! a Luxemburg (2013). Participa pràcticament cada any a la temporada del Gran Teatre del Liceu.

Cor de Cambra del Palau de la Música Catalana

Fundat l'any 1990, el seu repertori abasta des de composicions del Renaixement fins als nostres dies, incloent-hi les estrenes d'obres de molts compositors de l'Estat espanyol. Ha realitzat col·laboracions amb orquestres de prestigi, tant nacionals com estrangeres, i ha col·laborat en nombroses produccions d'òpera. Va ser guardonat amb el Premi Nacional de Música de la Generalitat de Catalunya (1994), en la categoria d'interpret de música clàssica. Debutà al Liceu amb la reinauguració del Teatre la temporada 1999/2000 amb *Turandot*, i hi ha tornat en nombroses ocasions, l'última d'elles amb *Parsifal* (2010/11).

Xavier Puig i Ortiz

Director

Nascut el 1973 a Cervera (Lleida), començà els estudis musicals amb el piano i el violí al Conservatori Municipal d'aquesta ciutat, i els amplià posteriorment al Conservatori Professional de Badalona, on obtingué el títol superior de professor d'harmonia, contrapunt, composició i instrumentació, sota el mestratge de M. A. Hurtado, M. Roger, B. Casablancas i J. Soler.

Paral·lelament s'inicià en la direcció coral als Cursos Internacionals de Direcció Coral de Lleida, on estudià amb els mestres Josep Prats, Johan Duijck, Laszlo Heltay i Jordi Casas. Continua la formació com a director coral als Cursos Europeus de Direcció impartits pel professor Pierre Cao a Catalunya i a l'Academie International de Pontarlier (França).

S'introduí en la direcció orquestral amb el mestre Salvador Mas al Conservatori Superior de Barcelona i al Conservatori de Viena, i el 1999 fou admès a la Universitat de Viena, on cursà els estudis de direcció d'orquestra, sota el mestratge de Leopold Hager.

Des del 2018 és director titular de l'Orquestra Simfònica del Vallès, amb la qual ja estava vinculat fent la gira anual de Setmana Santa dedicada al repertori simfonicocoral. És director principal del Cor de Cambra del Palau de la Música Catalana des del 2018, amb el qual ha recuperat nombrosos patrimoni coral català, i professor d'orquestra i direcció a l'ESMUC (Escola Superior de Música de Catalunya).

Atalla Ayan

Tenor (Rodolfo)

Nascut a Belém (Brasil), inicià la seva formació al Conservatori Carlos Gomes de Belém, i als 21 anys cantà el seu primer rol, Rinuccio (Gianni Schicchi) al Theatro da Paz de la seva població natal. El seu debut europeu va ser cantant Rodolfo (La bohème) a Atenes, seguidament ingressà a la Scuola della Opera Italiana de Bolonya, en aquesta ciutat cantà el rol de Ruggero (La rondine). La temporada 2009/10 formà part com a membre del programa Metropolitan Opera's Lindemann Young Artists Development. El mes de juliol de 2011 debutà per sorpresa amb The Metropolitan Opera de Nova York en un con-

cert a Central Park, això li va donar un important impuls a la seva carrera. Des d'aleshores ha cantat en teatres com la Royal Opera House de Londres, Opéra National de Paris, Teatro alla Scala de Milà, Bayerische Staatsoper de Munic, Oper Stuttgart, Grand Théâtre de Genève, Deutsche Oper Berlin, San Francisco Opera, entre d'altres.

Debuta al Gran Teatre del Liceu.

Giorgio Berrugi

Tenor (Rodolfo)

Exclarinetista de l'Orchestra Sinfonica de Roma i membre de la Semperoper de Dresden entre els anys 2010 i 2013, canta habitualment en teatres i auditoris, com el Teatro alla Scala de Milà, Royal Opera House de Londres, Lincoln Center de Nova York, Teatre Bolxoi de Moscou, Théâtre des Champs Élysées de París, Lyric Opera de Chicago, Oper de Frankfurt, Teatro dell'Opera de Roma, Gewandhaus de Leipzig, Concertgebouw d'Amsterdam, Parco della Musica de Roma i Arena de Verona, entre d'altres. El seu repertori inclou rols com Nemorino (*L'elisir d'amore*), Alfredo (*La traviata*), Cavaradosi (*Tosca*), Pinkerton (*Madama Butterfly*), Riccardo (*Un ballo in maschera*), duc de Màntua (*Rigoletto*), Don José (*Carmen*), etc. Ha treballat amb els mestres Zubin Mehta, Christian Thielemann, Fabio Luisi, Andriss Nelsons, Gustavo Dudamel, Daniel Oren, Gianandrea Noseda, Pinchas Steinberg, Myung-Whun Chung, Manfred Honeck i Jaap van Zweden. Aquesta temporada té previst cantar *Macbeth* i el *Rèquiem* de Verdi a Parma, *Ernani* a Palerm i *Tosca* amb la Haifa Symphony Orchestra.

Debuta al Gran Teatre del Liceu.

Toni Marsol

Baríton (Schaunard)

Inicià els seus estudis al Conservatori de Cervera i els continuà al Conservatori Superior del Liceu amb Carmen Bustamente, tot culminant-los amb premi d'honor. El seu repertori inclou els rols de Papageno (*La flauta màgica*), Figaro (*Le nozze di Figaro*), Don Giovanni i Leporello (*Don Giovanni*), Marcello (*La bohème*), Scarpia (*Tosca*), Escamillo (*Carmen*), Don Magnifico i Dandini (*La Cenerentola*), Germont (*La traviata*), Jago (*Otello*), Malatesta (*Don Pasquale*) i Dulcamara (*L'elisir d'amore*), entre d'altres. A més, ha participat a l'estrena europea de *Dead man walking* al Teatro Real de Madrid, producció que també ha interpretat al Barbican Centre de Londres, i a l'estrena absoluta de *Je suis narcissiste* (R. García-Tomás).

Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 2000/01 amb un recital al Foyer. Posteriorment hi ha actuat amb *Rusalka* (2012/13), *Cendrillon* i *Il prigioniero* (2013/14), *La traviata* (2014/15), *Don Giovanni* i *Rigoletto* (2016/17), *Andrea Chénier* (2017/18), *L'italiana in Algeri* (2018/19), *Turandot* (2019/20) i *Don Giovanni* i *Lessons in Love and Violence* (2020/21).

Josep-Ramon Olivé

Baríton (Schaunard)

Nascut a Barcelona i guanyador de diversos premis, l'any 2017 participà al projecte Le Jardin des Voix de William Christie i Les Arts Florissants, i el 2018 formà part del grup de cantants ECHO Rising Star. Inicià la seva formació musical a l'Escolania de Montserrat i a l'Escola de Música de Barcelona en violoncel, piano i cant. Més tard realitzà direcció coral i cant clàssic a l'Escola Superior de Música de Catalunya, per continuar a la prestigiosa Guildhall School de Londres la seva formació de cant. El seu repertori inclou papers com el de comte (*Le nozze di Figaro*), Mercutio (*Roméo et Juliette*), Tarquinius (*The rape of Lucretia*), Kuligin (*Kàtia Kabànova*), Maximilian (*Candide*), Polyphemus (*Acis and Galatea*), Orfeo (*L'Orfeo*) i Aeneas (*Dido and Aeneas*).

Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 2017/18 amb el concert *Ensalades. Retaules musicals del Renaixement*, i hi ha tornat amb *Candide* en versió concert (2018/19), *Kàtia Kabànova* (2018/19), *Tosca* (2018/19), *Diàlegs de Tirant* e *Carmesina* (2019/20) i *Don Giovanni* (2020/21).

Roberto Accurso

Baríton (Benoît /Alcindoro)

Nascut a Catània, estudià a Milà amb Carla Castellani. Guanyà el Concurs Adriano Belli de Spoleto l'any 1993. Debutà interpretant el rol d'Escamillo de *La tragédie de Carmen*, una nova versió de l'obra mestra de Bizet, signada per Peter Brook i Marius Constant. També ha interpretat Belcore (*L'elisir d'amore*) a Spoleto. Des que va debutar ha cantat al Teatro alla Scala de Milà, Teatro Real de Madrid, Opéra National de París, Bayerische Staatsoper de Munic i New National Theatre de Tòquio. L'han dirigit els mestres Riccardo Chailly, Daniele Gatti i Zubin Mehta, i els directors d'escena Henning Brockhaus, Robert Carsen, Hugo De Ana, Luca Ronconi i Franco Zeffirelli. Ha participat en produccions de *La traviata* a Milà, Masetto (*Don Giovanni*) i Dandini (*La Cenerentola*) a Roma, i Raguenau (*Cyrano de Bergerac*) a València.

Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 2005/06 amb *Otello*, i hi ha tornat amb *Lucrezia Borgia* (2007/08), *La cabeza del Bautista* (2008/09), *Madama Butterfly* (2012/13) i *Le nozze di Figaro* (2016/17).

Anita Hartig

Soprano (Mimi)

Durant els seus estudis a la Gheorghe Dima Music Academy de Cluj-Napoca (Romania) guanyà diversos premis de cant i va debutar com a Mimi (*La bohème*) a l'Òpera Nacional de Bucarest el 2006. Entre els anys 2009 i 2014 va ser membre de l'ensemble de la Wiener Staatsoper, fet que li va permetre debutar en rols com el de Musetta (*La bohème*). Al llarg de la seva trajectòria ha cantat als principals teatres d'òpera del món: a Nova York, Munic, Tòquio, Atenes, Londres, Brussel·les, Berlín, Hamburg, Milà o París. Entre els seus compromisos recents hi ha la interpretació del rol de Violetta (*La traviata*) a la Metropolitan Opera de Nova York, Micaëla (*Carmen*) a la Wiener Staatsoper i San Francisco Opera, Susanna (*Le nozze di Figaro*) a Nova York i Royal Opera House de Londres, Amelia Grimaldi (*Simon Boccanegra*) i Mimi a Nova York, així com a Viena, Teatro Real de Madrid i Deutsche Oper de Berlín, entre d'altres.

Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 2014/15 amb *La traviata*, i hi ha tornat amb *Turandot* (2019/20).

Maria Teresa Leva

Soprano (Mimi)

Nascuda a Calàbria, l'any 2013 guanyà el Concurs Ottavio Ziino i seguidament debutà al Teatro Carlo Felice de Gènova com a Mimi (*La bohème*) i Micaëla (*Carmen*). A partir d'aleshores començà a cantar rols com Liù (*Turandot*), Nedda (*Pagliacci*), Leonora (*Il trovatore*) i Magda (*La rondine*). El 2018 va fer dos debuts importants: com a Margherita / Elena (*Mefistofele*) a Tòquio i com a Aida a Gènova. Entre els seus compromisos recents figura el debut com a Amelia (*Un ballo in maschera*) a Valladolid, a més del Rèquiem de Verdi a Bari. Properament debutarà al Festival de Macerata interpretant Aida i al Festival Verdi de Parma participarà en *Un ballo in maschera*. A la seva agenda té previst cantar *Adriana Lecouvreur* a Mòdena i Piacenza, i *Francesca da Rimini* a Tòquio, a més d'*Aida* al Teatro Petruzzelli de Bari i *La bohème* a la Semperoper de Dresden.

Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 2018/19 amb *Madama Butterfly*.

Adriana González

Soprano (Mimi)

Nascuda a Guatemala, finalitzà els estudis musicals el 2012. L'any 2019 guanyà el primer premi del concurs Operalia i també el Premi Pepita Embil de sarsuela. Ha rebut diverses distincions més, com el Prix Lyrique du Cercle Carpeaux, el premi Bel Canto 2012 del Festival de la Canzone Italiana, el tercer premi del Concurs Internacional de Cant Veronica Dunne 2016, el primer premi del Concurs Otto Edelmann 2016, el premi Oper Burg Gars a Viena i el segon premi del Concurs Tenor Francesc Viñas 2017, a més de sis premis extraordinaris.

Entre els seus propers projectes trobem papers com la comtessa (*Le nozze di Figaro*) a Frankfurt i Luxemburg, Mimi (*La bohème*) a Toló i Tòquio, Juliette (*Roméo et Juliette*) a Houston, i Micaëla (*Carmen*) al Festival de Sanxay (França). L'any 2019 signà un contracte amb el segell Audax Records, amb el qual ha publicat l'àlbum *Dussaut & Covatti*, amb obres d'aquests dos compositors francesos, acompanyada al piano per Iñaki Encina Oyón.

Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 2017/18 amb *Il viaggio a Reims*, i hi ha tornat amb *Les contes d'Hoffmann* (2020/21).

Roberto de Candia

Baríton (Marcello)

Estudià cant amb Lajos Kozma i Sesto Bruscantini. L'any 1990 guanyà el Concurs Adriano Belli de Spoleto i inicià la seva carrera professional. La temporada 1996/97 debutà al Teatro alla Scala de Milà amb *Armide* i des d'aleshores hi ha tornat en diverses ocasions, tot destacant la interpretació de Melitone (*La forza del destino*) dirigit per Riccardo Muti. L'any 1998 debutà a la Metropolitan Opera de Nova York, on ha actuat en diverses ocasions, la darrera l'any 2017 amb *Cyrano de Bergerac*. Ha cantat *Falstaff* a Madrid, Tòquio, Roma, Dresden, Los Angeles i Brussel·les; *Gianni Schicchi* a Berlín, i Figaro (*Il barbiere di Siviglia*) a París, Tòquio i Viena. Entre els seus compromisos més recents figuren la interpretació de Don Alfonso (*Così fan tutte*) al Teatro de la Maestranza de Sevilla i *Don Pasquale* a la Wiener Staatsoper.

Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 2012/13 amb *La forza del destino*, i hi ha tornat amb *Don Pasquale* (2014/15) i *L'elisir d'amore* (2017/18).

Damián del Castillo

Baríton (Marcello)

Nascut a Úbeda (Jaén), ha cantat al Teatro Real, Teatro de la Zarzuela i Auditorio Nacional de Madrid, Teatro de la Maestranza de Sevilla, Teatro Nacional de São Carlos de Lisboa, Ópera d'Oviedo i ABAO de Bilbao, així com també en festivals. El seu repertori inclou, entre rols i títols, Rodrigo (*Don Carlo*), Rigoletto, Figaro (*Il barbiere di Siviglia*), *Bommarzo*, *Dead man walking* i *Turandot*. Ha treballat amb els directors musicals Renato Palumbo, Pedro Halffter, Massimo Zanetti, Antonello Allemandi, Antoni Ros Marbà, Ramón Tebar, Keri-Lynn Wilson i Chen Kaige, entre d'altres. I amb els directors d'escena Emilio Sagi, Mario Pontiggia o Pier Luigi Pizzi.

Debutà al Gran Teatre del Liceu amb *Otello* la temporada 2015/16 i hi ha tornat amb *Simon Boccanegra* (2015/16), *Thaïs* (2016/17), *Un ballo in maschera* (2017/18) i *Madama Butterfly* (2018/19).

Goderdzi Janelidze

Baix (Colline)

Estudià al Conservatori de Tbilissi i posteriorment s'incorporà al Young Artist Program del Teatre Bolxoi de Moscou, on cantà rols com Don Carlo, Colline, a més de *La damnation de Faust*. També va guanyar el Concurs Elena Obraztsova 2017, el Grand Prix i Premi del Públic dels concursos Fiódor Xaliapin i Rimski-Kórsakov (2018). La temporada 2019/20 debutà al Festival de Wexford cantant el rol titular de *Don Quichotte*, Vodník (*Rusalka*) a l'Opera Ballet de Vlaanderen i, entre els seus compromisos més recents, Sparafucile (*Rigoletto*) al Festival de Bregenz, príncep Gremin (*Ievgueni Oneguï*) a Vancouver i Kontxak (*El príncep Igor*) a Moscou. A més, ha cantat el *Rèquiem* de Verdi a Buenos Aires i Berlín, així com l'*Stabat Mater* de Rossini a Masqat.

Debuta al Gran Teatre del Liceu.

Federico De Michelis

Baix-baríton (Colline)

Nascut a Buenos Aires, guanyà el tercer premi del Concurs Eleanor McCollum a la Houston Grand Opera i va ser nomenat “estudiant destacat” per Sa Majestat la Reina Sofia d'Espanya. Aquesta temporada té previst oferir un recital de tango a Houston amb el pianista Emiliano Messiez. Entre els seus compromisos recents trobem el debut a la Florida Grand Opera de Miami cantant Leporello (*Don Giovanni*), així com el debut a la Palm Beach Opera com a Figaro (*Le nozze di Figaro*) i Dulcamara (*L'elisir d'amore*) a Houston. Com a concertista, ha cantat *El Messies* de Händel i la *Missa en Do menor* de Mozart a l'Opera Louisiane amb la North Carolina Symphony.

Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 2018/19 amb *Les pêcheurs de perles*.

Valentina Nafornița

Soprano (Musetta)

Després de guanyar el concurs BBC Cardiff Singer of the World inicià la seva carrera internacional. Com a membre dels Jungen Ensembles de la Wiener Staatsoper va cantar els rols de Musetta, Susanna (*Le nozze di Figaro*), Pamina (*La flauta màgica*), Norina (*Don Pasquale*), Zerlina (*Don Giovanni*), Adina (*L'elisir d'amore*), Oscar (*Un ballo in maschera*) i Ilia (*Idomeneo*). L'any 2014 debutà al Festival de Salzburg interpretant Zerlina i des d'aleshores ha cantat a l'Opéra National de París, Opéra de Lausana, Staatsoper d'Hamburg, Staatsoper de Berlín, Bayerische Staatsoper de Munic, Teatro alla Scala de Milà, així com a la Wiener Staatsoper. La temporada 2019/20 debutà en el rol d'Helena (*A Midsummer Night's Dream*) a Viena, i aquesta temporada interpreta Fiordiligi (*Così fan tutte*) a Florència dirigida per Zubin Mehta. L'any 2020 publicà el seu primer àlbum, *Romance*, amb Alpha Classics.

Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 2014/15 amb *Don Pasquale*.

Katerina Tretyakova

Soprano (Musetta)

Estudià a Vîlnius (Lituània) i al Mozarteum de Salzburg. Entre els anys 2010 i 2016 va ser membre de la Staatsoper d'Hamburg, on cantà papers com Lucia (*Lucia di Lammermoor*), Gilda (*Rigoletto*), Adina (*L'elisir d'amore*), Adele (*Die Fledermaus*), Susanna (*Le nozze di Figaro*), Pamina (*La flauta màgica*), Musetta (*La bohème*), Nannetta (*Falstaff*) i Gretel (*Hänsel und Gretel*), entre d'altres. Ja com a cantant freelance ha interpretat papers com Violetta (*La traviata*) a la Staatsoper de Berlín i Semperoper de Dresden i Juliette (*Roméo et Juliette*) a la Deutsche Oper am Rhein. Ha tornat a Hamburg amb Lucia, Musetta i Woglinde (*L'Anell del Nibelung*), Anna (*Hans Heiling*) a l'Aalto-Musiktheater d'Essen, i *Mathis der Maler* al Theater an der Wien i al Festival Enescu de Bucarest. Recentment ha debutat a l'Oper de Graz cantant Juliette i Donna Anna (*Don Giovanni*), Violetta a Vîlnius i Gilda a Bogotà.

Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 2017/18 amb *Un ballo in maschera*, i hi ha tornat amb *Roméo et Juliette* (2017/18).

**“Si mai et trobes
al costat de la
majoria, ha arribat
el moment d’aturar-se
i reflexionar.”**

Mark Twain

Relació personal Gran Teatre del Liceu

DIRECCIÓ GENERAL

Valentí Oviedo

Secretaria de direcció

Ariadna Pedrola

Assessoria jurídica

Elionor Villén

Anna Ferrando

Natàlia Sanz

DIRECCIÓ ARTÍSTICA I PRODUCCIÓ

Víctor García de Gomar

Leticia Martín

Planificació

Yolanda Blaya

Maria Subirana

Contractació i figuració

Albert Castells

Meritxell Penas

M. Carme Ventura

Producció executiva

Silvia Garcia

Joan Rimbau

Producció d'esdeveniments

Muntsa Inglada

Deborah Tarridas

Sobretítols

Glòria Nogué

Marc Renau

DIRECCIÓ MUSICAL

Josep Pons

Antoni Pallès

Josep Mª Armengol

Núria Piquer

Arxiu musical

Josep Carreras

Elena Rosales

Mestres assistents musicals

Rodrigo de Vera

Vanessa García

David-Huy Nguyen-Phung

Jaume Tribó

Véronique Werklé

Regidoria musical

Lluís Alsius

Luca Ceruti

Micky Galindo

Sebastián Popescu

Orquestra

Kai Gleusteen

Òscar Alabau

Olga Aleshinski

César Altur

Joaquín Arrabal

Sandra Luisa Batista

Joan Andreu Bella

Lluís Bellver

Francesc Benítez

Jordi Berbegal

Josep M. Bernabeu

Claire Bobij

Kostadin Bogdanoski

Bettina Brandkamp

Esther Braun

Mercè Brotons

Pablo Cadenas

Javier Cantos

Josep Antón Casado

Andrea Ceruti

J. Carles Chordà

Carles Chordà

Francesc Colomina

Carme Comeche

Albert Coronado

Charles Courant

Savio de la Corte

Birgit Euler

Juan Pedro Fuentes

Alejandro Garrido

Juan González Moreno

Ródica Mónica Harđa

Piotr Jeczmyk

Aleksandar Krapovski

Magdalena Kostrzewska

Émilie Langlais

Francesc Lozano

Jing Liu

Kalina Macuta

Sergii Maiboroda

Dario Mariño Varela

Enric Martínez

Jorge Martínez Campos

Manuel Martínez

Juanjo Mercadal

Jordi Mestres

Aleksandra Miletic

Albert Mora

David Morales

Liviu Morna

Mihai Morna

Emili Pascual

Mª Dolors Paya

Enric Pellicer

Raúl Pérez

Cristóforo Pestalozzi

Ionut Podgoreanu

Alexandre Polonski

Sergi Puente

Annick Puig

Ewa Pyrek

Joan Renart

Mª José Rielo

Artur Sala

Joao Seara

Guillermo Salcedo

Fulgencio Sandoval

Cristian Sandu

Javier Serrano

Oleg Shport

Oksana Solovieva

Juan M. Stacey

Barbara Stegemann

Raul Suárez

Renata Tanellari

Guillaume Terrail

Françk Tollini

Yana Tsanova

Marie Vanier

Bernardo Verde

Jorge Vilalta

Matthias Weinmann

Cor

Corxita García

Alejandra M. Aguilar

Josep M. Bosch

Margarita Buendía

José L. Casanova

Alexandra Codina

Xavier Comorera

Miguel Ángel Curras

Dimitar Darlev

Gabriel Antonio Diap

Maríel Fontes

María Genís

Elisabeth Gillingm

Ignasi Gomar

Oihane González de Viñaspre

Olatz Gorrotategi

Ramon Grau

Lucas Groppo

Gema Hernández

Andrés Omar Jara

M. Carmen Jiménez

Sung Min Kang

Hortènsia Larrabeiti

Yordanka León

Graham Lister

Glòria López Pérez

M. Dolors Llonch

Raquel Lucena

Mónica Luezas

Elisabet Maldonado

Aina Martín

Encarnació Martínez

Xavier Martínez

Ivo Mischev

Raquel Momblant

Daniel Muñoz

Mª Àngles Padró

Plamen G. Papazikov

Eun Kyung Park

Natàlia Perelló

Marta Polo

Joan Prados

Joan Josep Ramos

Miquel Rosales

Maria Such

Olga Szabo

Llorenç Valero

Ingrid Venter

Elisabet Vilaplana

Helena Zaborowska

Guisela Zannerini

Servei educatiu i El Liceu Apropa

Jordina Oriols

Irene Calvís

Julia Getino

Carles Gibert

Josep Maria Sabench

Pilar Villanueva

DEPT. COMUNICACIÓ I EDICIONS

Nora Farrés

Prensa

Joana Lladó

Digital

Christian Machío

Edicions

Sònia Cañas

Arxiu

Maria Domènech

Helena Escobar

Enric Escofet

Producció d'audiovisuals

Clara Bernardo

Berta Regot

Santi Gila

[Tornar a l'índex](#)

Disseny

Lluís Palomar

DEPT. ECONOMICOFINANCER

Ana Serrano

Cristina Esteve

Núria Ribes

Control econòmic

M. Jesús Fèlix

Gemma Rodríguez

Comptabilitat

Jesús Arias

M. José García

Tresoreria i assegurances

Jordi Cabrero

Roser Pausas

Compres

M. Isabel Aguilar

Javier Amorós

Eva Grijalba

Anna Zurdo

DEPT. DE MÀRQUETING I COMERCIAL

Mireia Martínez

Pol Avinyó

Montse Cardona

Jesús García

Teresa Lleal

Gemma Pujol

Judith Ruiz

Abonaments i localitats

M. Carme Aguilar

Diana Diaz

Oriol Gallart Riu

Juli Granes Valles

Victoria Iglesias

Aroa Lebron

Agnès Pérez

Ariadna Porta

Berta Simó

Ana López Suárez

María Nuño Martínez

Josefa Padros

Marta Pasarín Closa

Alicia Pizcueta Muro

Sonia Puig-Gros

Marta Ribas

Gemma Sanchez

Judith Vila Beltrán

DEPT. DE PATROCINI, MECENATGE

I ESDEVENIMENTS

Helena Roca

Sandra Modrego

Sandra Oliva

Mireia Ventura

Esdeveniments

Isabel Ramón

Marcos Romero

Paulina Soucheiron

DEPT. DE RECURSOS HUMANS

I SERVEIS GENERALS

Jordi Tarragó

Administració de personal

Jordi Aymar

Mercè Siles

Formació i seguretat i salut laboral

Rosa Barreda

Recepció

Cristina Ferraz

Servei mèdic

Mireia Gay

Seguretat

Ferran Torres

Informàtica

Raquel Boza

Pilar Foixench

Raúl López

Xavier Massotti

Instal·lacions i manteniment

Susana Expósito

Elena Ferré

Domingo García

Isaac Martín

DEPT. DE RELACIONS

INSTITUCIONALS

Relacions Públiques

Estefania Sort

Yolanda Bonilla

Laura Prat

Sala

Marian Casals

Xavier Pérez

DEPT. TÈCNIC

Xavier Sagrera

Oficina tècnica

Marc Comas

Guillermo Fabra

Nàtalia Paradela

Eduard Torrents

Coordinació escènica

Maria de Frutos

Miguel Àngel Garcia

Txema Orriols

Administració de personal

Cristina Viñas

Judit Villalmanzo

Logística i transport

José Jorge González

Blai Munuera

Lluís Suárez

Diego Raúl Villanueva

Maquinària

Albert Anguera

Ricard Anguera

Joan A. Antich

Nàtalia Barot

Albert Brignardelli

Raúl Cabello

Ricard Delgado

Yolanda Escoda

Sebastià Escutia

Emili Fontanals

Angel Hidalgo

Ramon Llinàs

Eduard López

Gonzalo Leonardo López

Francesc X. López

Begoña Marcos

Aduino J. Martínez

Manuel Martínez

Roger Martínez

Eduard Melich

Bautista V. Molina

Albert Peña

Esteban Quifer

Carlos Rojo

Salvador Pozo

Esther Sanclemente

Jordi Segarra

Luminotècnia

Susana Abella

Ferran Capella

Sergi Escoda

Oriol Franquesa

Jordi Gallues

J. Pere Gil

Anna Junquera

Antonio Larios

Joaquim Macià

Francesc Macip

Antoni Magriña

Vicente Miguel

Enric Miquel

Alfonso Ochoa

Carles A. Pascua

Robert Pinies

José C. Pita

Ferran Pratdesaba

Josué Sampere

Tècnica d'audiovisuals

Jordi Amate

Antoni Arrufat

Guillem Guimerà

Amadeo Pabó

Carles Rabassa

Josep Sala

Antoni Ujeda

Àngel Vílchez

Attrezzo

Javier Andrés

Stefano Armani

José Luis Encinas

Montserrat Gandia

Emma García

Miguel Guillén

Fernando Jiménez

Antoni Lebrón

Ana Pérez

Lluís Rabassa

Jaume Roig

Josep Roses

Mariano Sánchez

Vicente Santos

Regidoria

Llorenç Ametller

Immaculada Faura

Xesca Llabrés

Jordi Soler

Sastreria

Rui Alves

Alejandro Curcó

Rafael Espada

David Farré

Cristina Fortuny

Victòria Gallego

Carme González

Esther Linuesa

Jaime Martínez

Dolors Rodríguez

Glòria Royo

Javier Sanz

Montserrat Vergara

Ana Sabina Vergara

Alba Viader

Patricia Víguer

Eva Vilchez

Caracterització

Susana Ben Hassan

Monica Núñez

Liliana Pereña

Miriam Pintado

Núria Valero

[Tornar a l'índex](#)

Direcció

Nora Farrés

Coordinació

Sònia Cañas, Helena Escobar i Enric Escofet

Continguts

Albert Galceran i Jaume Radigales

Col·laboradors en aquest programa

Apol·lònia I. Barceló, Jordi Camell, Albert Galceran, Diego Galdón,
Mònica Pagès, Jaume Radigales, Jaume Tribó

Disseny original

Bakoom Studio

Disseny

Minimilks

Fotògrafs

Antoni Bofill, Yasuko Kageyama, David Ruano, Stela Salinas

Copyright 2021:

Gran Teatre del Liceu sobre tots els articles d'aquest programa i fotografies pròpies

Informació sobre publicitat i Programa de Patrocini i mecenatge

liceubarcelona.cat / mecenas@liceubarcelona.cat / 93 485 86 31

Comentaris i suggeriments

edicions@liceubarcelona.cat

La Fundació del Gran Teatre del Liceu és membre de

El Gran Teatre del Liceu ha obtingut les certificacions

EMAS (Ecomanagement and Audit Scheme)

ISO 14001 (Sistema de gestió ambiental)

ISO 50001 (Sistema de gestió energètica)

Distintiu de garantia de qualitat ambiental

Liceu

175

175

Opera
Barcelona